50487

A HÉT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KISS JÓZSEF.

XIV. évfolyam. 22. szám.

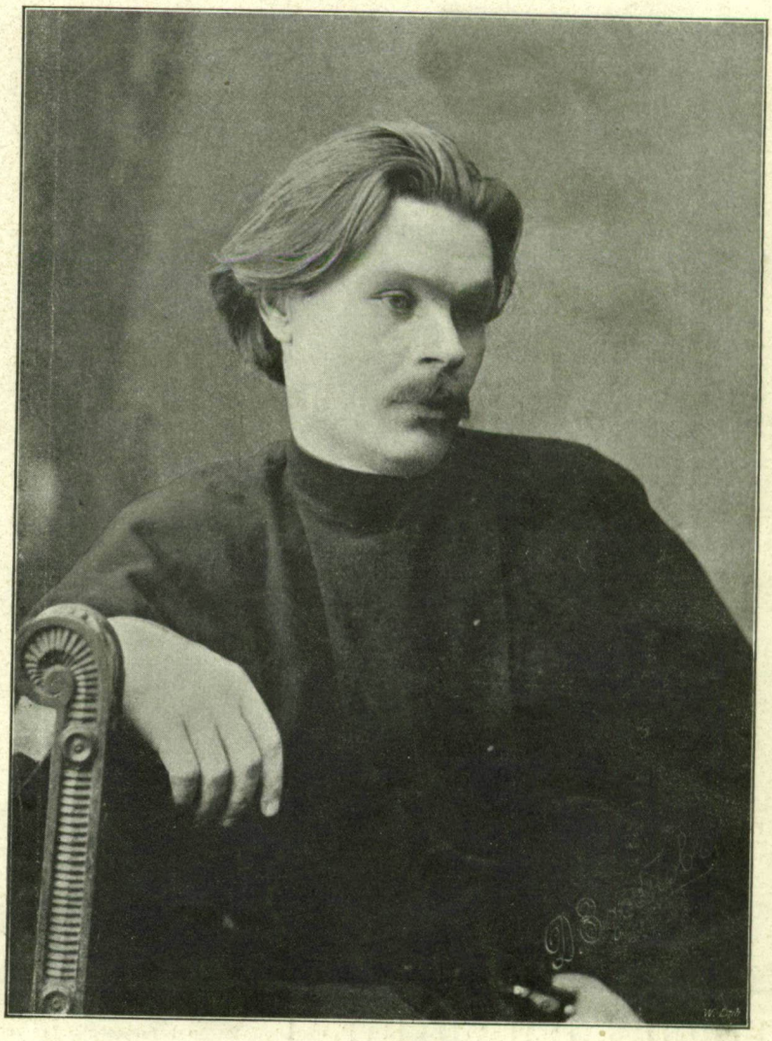

GORKIJ

BERLITZ

Erzsébet-körút 15.

NYELVISKOLA

felnőttek részére.

FORDITÁSOK

Szerkesztőség és kiadóhivatal

VIII., Rökk Szilárd-utcza 18.

M. kir. Horthy Miklós-Tudományegyetem * A KÖNYVTÁRA SZEGED

Pénzkölcsön

mindennemü kisebb, nagyobb sorsjegyekre olcsóbban mint bárhol.

Vidéki megbizások nagy pontossággal teljesíttetnek.

Zálogban

levő sorsjegyeket saját pénzünkkel váltjuk ki és azokra nagyobb és olcsóbb kölcsönt adunk, vagy megvesszük a sorsjegyeket a **teljes napi áron** és visszaeladjuk **ugyanazokat** csekély havi részletfizetésre, a különbözetet pedig készpénzben kifizetjük. • Kérjük a zálogjegy beküldését.

FLEISSIG SÁNDOR BANKHÁZA

Budapest, VII., Erzsébet-körut 2. sz.

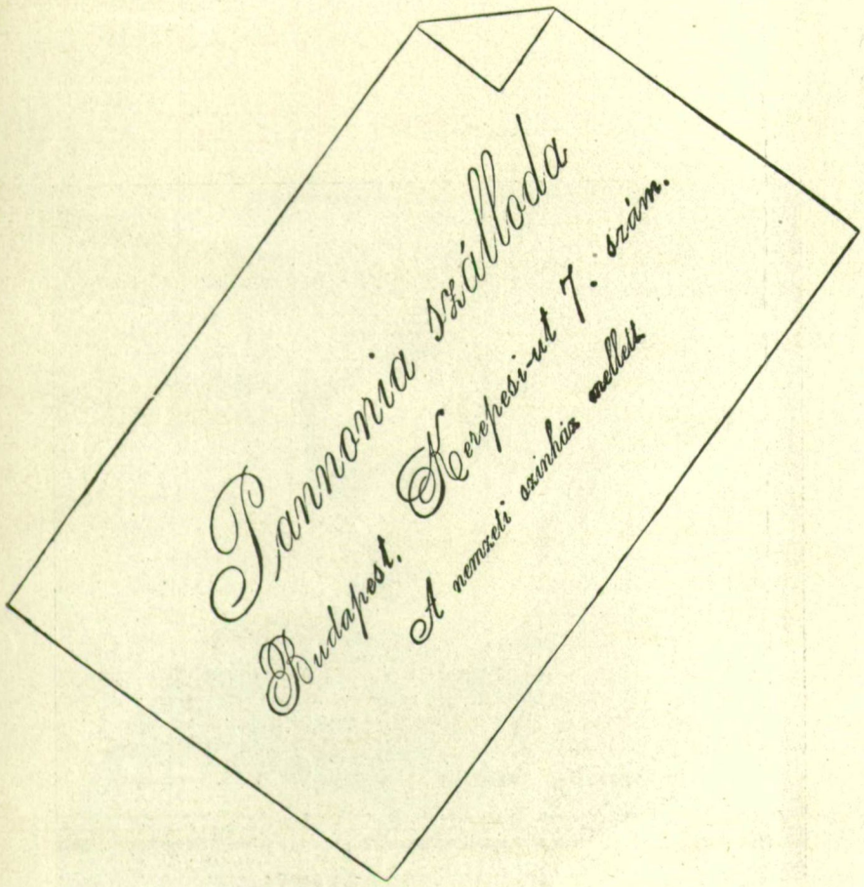

WEINER ÉS GRÜNBAUM udvari szállitók egyenruha áruházában **mindennemü katonai felszerelés** beszerezhető. Legfinomabb minőség, tökéletes kivitel, feltétlen megbizhatóság, jutányos árak, félszázados üzleti elvek. **Budapest, IV., Kristóf-tér 8. sz.**

URANOS-KÉK Ruhamosáshoz a legjobb kéklő-szer!

Mindenütt kapható!

Hochsinger Testvérek vegy. gyára

Budapest, VI., Rózsa-u. 85.

NEUMAN LÁSZLÓ **czég ruhakelme osztályában** ez időtájt általánosan tetszenek az ez évben felkarolt nyári kelme ujdonságok: congrés, grenadin illusion, poupeline, resille, ninon, himzett batist, ruhavásznak, selyembatist és blouse zefir.

Különösen meglepőek a czég bordürös ruhavászon minőségei.

Nagy mennyiségü fehér és ecrü szepesiglói himzett batist van a czég kirakatában kiállítva, 90 fillér meglepően jutányos árral jegyezve.

Gyönyörü speczialitások egyszerü kertiruhák elkészitéséhez megfelelő olcsó mosókelmékben.

A »HÉT« előfizető urhölgyeinek a Neuman czég az összes fenti czikkekből összeállított gyüjteményeit a megszokott figyelmességgel ingyen és bérmentve megküldi.

A czég fehérnemü osztálya az összes fürdő czikkekről uszóruha (köpper, creton vagy lüster anyagból) fürdő köpeny, kalap stb. szóló árjegyzékét szivesen rendelkezésére bocsájtja.

XIV. évfolyam. 1903. 22/699. szám.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
Egész évre ... kor. 20.—
Félévre ... » 10.—
Negyedévre ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST,
VIII., Röck Szilárd-utcza 18. sz.

Hirdetések felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza.

Budapest, május hó 31.

Krónika.

Az 1899-iki fuzió.

— *május 29.*

Apponyi igenis megy, ha mégannyit dementálják is, mégis megy, mint a mult héten megirtuk: ha nem ma, hát holnap megy, egyenes következéseül annak, hogy az 1899-iki fuzió a nemzeti párt részéről nem volt olyan világos és nyilt meghódolás, mint volt a balközép részéről 1875-ben az akkori fuzió, melylyel a Tisza-párt emberei személy szerint mind hatalomra és befolyásra jutottak, de elébb nyiltan és kimondottan szegre akasztották elveiket. Amennyiben voltak nekik: a nemzeti pártiak valóban átvitték a többségi politikába az ő elveiket, és, ismétlem, ezért volt képtelenség és erkölcstelenség ez a fuzió. Ez ellentmondó és czinikus beszédnek tetszik, pedig nem az. A balközép fuziójának emberei lehet, hogy erkölcstelenek voltak, mikor egyénenkint köpönyeget forditottak, de a fuzió maga erkölcsös volt, mert lényegében nem volt egyéb, mint egy idejét mult, okát és alapját vesztett ellenzéki politikának meghódolása a diadalmas és helyén való politika előtt. Mikor az 1875-iki fuzió megtörtént, a balközépi politika már négy-öt év óta épp olyan anachronizmus volt, mint amily szükséges és pótolhatatlan volt a hatvanas évek végétől a hetvenesek elejéig, mikor elébb az osztrák abszolutizmussal tárgyaló Deáknak, majd, a kiegyezés megkötése után, a dualizmust nyélbeütő, az uj monarhiában Magyarország különállóságát kidomboritó s nagyhatalmi politikáját magyar érdek szerint alakitó Andrássynak szüksége volt egy erős és kuruczságában is európai ellenzék hátvédére. Mihelyt mindez megvolt; mihelyt Deák kiegyezett Ausztriával s Horvátországgal, Andrássy pedig megbuktatta a francziabarát Beustot s a csehbarát Hohenwartot, nyélbeütvén ezzel a magyar érdeknek megfelelő németbarát (később hármasszövetségi) politikát: a balközépre nem volt többé szükség, s megmaradni csak azért maradt meg, mert az emberei nem lőhették magukat főbe. Kár is lett volna; egypár kitünő tehetség volt köztük, élükön pedig egy elsőrendű államférfi, Tisza Kálmán, aki szinte született arra, hogy faját és népét beleszoktassa a dualizmus hasznos jármába. 1875-ig a balközép okvetetlenkedése és obstrukcziója mind arra való volt, hogy a balközép személyei módot találjanak a többségbe való bejutásra, s a többségi politika csinálására a Deák-párt elkopott embereinek fölváltására. A többségbeli régi emberek helyét a hatalomban uj emberek foglalták el, de maga a többségi politika változatlanul tovább is hatalmon maradt, mert a többségbe bevonult kissebbség magához ragadta ugyan a vezetést s a parancsolást, de nem arrogálta magának a jogot, hogy a maga régi kissebbségi politikáját erőltesse rá a csak személyeiben elkopott, de tartalmában meg nem bukott többségi politikára. Ezért mondom, hogy e fuzió emberei lehettek erkölcstelenek, de maga erkölcsös, alkotmányos és parlamentáris volt.

1899-ben a dolog éppen megforditva történt. A két jogczim, melylyel a nemzeti párt büszkélkedik: hogy e fuzióban az emberei számára nem kért semmit, elveit pedig változatlanul megtartotta: szinigazság. De éppen ebben áll e fuzió erkölcstelensége. Mert az akkori többség rendszere és módszere talán csődöt mondott, de politikája valójában meg nem bukott. Nem volt tehát sem alkotmányos, sem erkölcsös e meg nem bukott többségi politikára ráerőltetni a valójában nem diadalmaskodott kissebbségi politikát. Éppugy sem jogos, sem alkotmányos, sem erkölcsös nem volt, hogy mikor a többség egy csomó kiváló tehetséggel megszaporodott, akik pláne a maguk politikáját is ráerőltették e többségre, ez emberek mégsem ültek bele, legalább nem megfelelő arányban, a hatalomba s ezzel a felelősségbe. Igy aztán az a komikum és ugyancsak erkölcstelenség állott elé, hogy a régi többség s a régi kormány emberei, anélkül, hogy megbuktak s az ő politikájuk megbukott, vagy mint a hetvenes évek elején a Tisza balközépi politikája, anachronistává lett volna, kénytelenek lettek az államcsinynyel rájuk erőszakolt kissebbségi politikát csinálni.

Igy kellett Darányinak számbavennie az agrárius eszmét, Wlassicsnak a valláserkölcsi eszmét, Fejérvárynak a nemzeti eszmét, s az egész kabinetnek, első sorban Széll Kálmánnak, a volt nemzeti párt összes régi engagementjait, tekinteteit és érzékenységeit, volt programmja iránt való következetességeit, volt fegyvertársai iránt való regardjait, volt taktikájához való lekötöttségeit s ezek ellenségei ellen való gyülölségeit. Ha a volt nemzeti párt, mint elveiben megbukott, de személyeiben győzedelmes párt került volna a többség kebelébe s a hatalom gyakorlatába: a Tisza merevségével és ridegségével csinálhatott volna következetes dualista és liberális politikát s szállhatott volna szembe ugy a néppárttal, mint a függetlenségi párttal. Igy, a politikája, legalább egy részében, többségi programmá emelkedvén, a többség s a kormány állandóan kimélni kéntelen a függetlenségi pártot éppugy, mint a néppártot, mérsékelni kéntelen ugy a liberalizmusát, mint a dualizmusát; ellenben a régi szabadelvüek-

nek a saját pártjuk kebeléből, velük egy padon ülő testvéreikből kell napról-napra ujra lenyelniök ugyanazokat a szeretetreméltóságokat, amik miatt 1899. előtt a két felekezet az anarkiáig s a bombavetésig menő dühös háboruban állott egymással. Ez teszi bénává a többséget, erőssé az ellenzéket; ez a pszihológiája annak, hogy a kissebbség politikai és becsületbeli kötelességének érzi az obstrukcziót, s a többségnek nincs ez ellen egyéb fegyvere, mint türni, várni, nyelni és hallgatni.

... Ahogy ezeket itt kifejtem: lesujtó vádiratnak tetszik Széll Kálmán ellen, aki e fuziót megcsinálta, aki a mai többséget vezeti s annak mindenféle elemeit egy programm alapjára állitotta. Pedig nem vád, sőt ez a fuzió, a pártközi béke megkötése s az az óta eltelt esztendők kormányzata együttvéve olyan politikai és államférfiui chef d'oeuvre, melyet érdeme szerint méltatni és magasztalni csak akkor lehet majd igazán, mikor e magasztalás már történeti méltatás lesz s a mondójára nem veti a kegyhajhászás árnyékát. Széll Kálmánnak megvan az a jogczime, hogy megállóvá tette a megmaradhatatlant, lehetségessé a lehetetlent és bármi legyen is a mai többség jövendő alakulása, e képtelen alakulatot immár ötödik esztendeje a maga czéljai és feladatai számára ugy tudja eszközül felhasználni, mintha angol vagy belga többség volna. Persze, ezzel szemben azt lehet kérdeni: mi szükség volt és van minderre a művészetre? Nos hát: igenis, volt és e perczben még van is. Bármily hiba volt az 1899-iki fuzió s a mód, ahogy az megtörtént: ezt a hibát el kellett követni, el kellett követni tudatosan és nyitott szemmel, el kellett követni teljes tudomásával annak, hogy a nemzeti párt politikájának hatalomra jutása mily képtelen helyzetbe szoritja a többséget a kissebbséggel szemben, s a kormányra mily állandó paktálások kötelességét rója. Meg kellett tenni, mert Széll már adott helyzetet talált, s e helyzetet az ország Bánffynak köszönhette.

Annak idején, mikor Bánffy virágjában volt, s erős és nemzeti kormányzását *A Hét* hasábjain egy avatott és fényes toll kommentálta és dicsőitette, ugyancsak *A Hét* hasábjain magában állott egy időről-időre jelentkező különvélemény, mely a Bánffy egyébként szimpátikus és jóleső politikájában súlyos taktikai hibákat látott. Azóta az események — mintha e különvéleményt igazolnák — legalább is annyiban, hogy éppen azokért a visszásságokért, melyek miatt a nyilt vagy titkos Bánffysták Széll Kálmánnal nyiltan vagy titokban elégedetlenek, s melyek mind annak a következései, hogy a nemzeti párt nem *unbedingt unterworfen,* hanem programmja és volt fegyvertársai iránt való tekintetei fenntartásával vonult át a kormánypártba, egyenesen Bánffyn kell kereskedniök. Mert Bánffy volt az, aki mint annak idején *A Hét* különvéleményese menten rámutatott, először tört rést a Tisza-rendszer mereven dualista és antifeudális politikáján, mikor programmá emelte a kimondott chauvinizmust, a nemzetiségekkel nyiltan szembeszállt s a sajtót s a szoczialistákat a magyar *Slachta* szájaize szerint kezelte. Mindez lehetett — e perczben ne vitassuk — igen szép és praktikus, de súlyos hiba volt abban a tekintetben, hogy Bánffy mindezzel valójában a nemzeti párt nyilt vagy titkos politikáját csinálta, annak követeléseit valósitotta meg, annak hajlandóságai szerint cselekedett, s ezzel egyszeriben *elfogadhatóvá és kormányképessé tette a nemzeti párti politikát.* Bánffy alapjában nemzeti párti érzésü politikus volt, csak éppen olyan, ki a nemzeti párt embereivel ellenséges viszonyban állott. Ilyenformán következetes volt, mikor a párt politikáját részben megvalósitván, azt s annak az embereit viszont kiméletlenül üldözte. Ez képtelen helyzet volt, s képtelenség is származott belőle: az obstrukcziós anarkia. Ezzel az obstrukczióval igenis alkudozni kellett; alku után a nemzeti pártnak joga volt elveit fenntartva vonulni át abba a többségbe, mely sok dologban ugy is az ő politikáját csinálta, — mihelyt pedig az átvonulás ilyen módon történt, a kormány számára kötelezőek lettek a nemzeti pártnak az ellenzék iránt való regardjai. Széll Kálmán nehéz és hazafias kötelességet teljesitett, mikor e szükségszerüvé lett képtelenség kalváriáját vállalta, s elsőrendü diplomatának bizonyult, mikor ilyen módon évekig tudott itthon kormányozni s Bécs felé védekezni. A helyzetnek azonban csak az az egy megoldása lehetséges, hogy a mellényt végig kigombolják, vagyis a helyzet alapoka szünjék meg: a többség nemzetipártisága. Ennek természetszerint a nemzeti párt egészben vagy részben való kimulásával kell megkezdődnie, s Apponyi nem tehet egyebet, minthogy hosszabb vagy rövidebb ideg tartó visszavonulással utat nyit e változás számára.

És jött az est...

És jött az est... A csipkés házereszre
Feltűzte lopva lágy ködfátyolát,
S kanóczos, kampós botját vállra vetve
Egy ember jött az utczasarkon át.

Lidérczként imbolyg a kanócz felette,
Most ott áll meg egy perczre, most emitt
S a lámpákat hogy sorra költögette,
Az utcza félve felveté szemit.

De fénye gyenge. Épp csak, hogy pislákol.
A húnyó nappal küzd, de nem ragyog
S a távozó nap utolsó csókjától
Kigyulnak a tetők s az ablakok.

És nőnek, kúsznak fölfelé az árnyak,
A köd még egyre hull alább, alább
S amint országa nő a vak homálynak,
Sugárkévéket szór a fénynyaláb.

Az utcza tündöklő mezt ölt magára,
A sok láng izzik az üveg megett
S pazar királyként szór a pocsolyába
Rubint, aranyat, drága kincseket.

Sugárlándsái a szemedbe vágnak,
Habár a tulsó utczasarkon állj.
Pedig nem szárnya nőtt meg e sok lángnak,
Nem a fény nőtt meg. Nem. Csak a homály!

Balla Ignácz.

A kőmives.

Irta: LOVIK KÁROLY.

Az ablakom előtt, egy szomoru, nagy telken házat épitenek. Évekig nézegettem erre a kopár négyszögre, amelyen durva varkocsokban nőtt a czigányzab s ócska kályhacsövek meg téglák hevertek; a jó Isten tudja, honnan kerültek oda. Most hogy ez a sivár semmi eltünt, ugy rémlik, hogy egy emlékem veszett el s a felfelé emelkedő falak régi gondolataimat nyomták agyon. Igy szokik össze az ember az ürességgel: a munka óráiban innét bontakoztak ki a mondatok, képek s apró elbeszéléseknek vézna keretei. Mindezt egyszerre elnyelte egy nagy állvány meg egy csomó ingujjas alak, akik napról-napra magasabban rakják a gerendákat, köveket és csillogó bádoglemezeket.

Reggel hat órakor kezdődik a munka s este hat órakor fejeződik be. Látom minden egyes mozzanatát, hallom a téglák recscsenését és a könyörtelen kis kalapácsok koppanását. Ezt is megszokja az ember, sőt idővel várja is. A munkások között vannak már ismerőseim, igy egy nyurga, madárképü ács, aki apró fülbevalójával, makra-pipával a szájában, majomként kúszik a legmagasabb gerendákon, egy fekete, pápaszemes, beesett mellü bádogos, aki borszeszlámpájával, forró ólmával, betegen, fáradtan csuszik ide-oda s egy markos tót legény, aki a téglaszállitó-kereket forgatja s örökké ijedten, tétován bámulja a lassan mozgó gépezetet.

Az éjszakáim mostanában rosszul telnek el, álmatlanul hánykolódom vánkosaimon. A pilláim égnek s az idegeim csodálatos képeket vetitenek elém: biborpalástokat, selyemvitorláju csónakokat, tüzben szikrázó hullámokat és szertelen, nagy madarakat, amelyek komolyan keringenek ágyam fölött. Mindebből nem tud kibontakozni semmi sem, ha olykor-olykor megragadok egy nagy szirmu, libbenő virágot, azonnal szertefoszlik a semmibe s a padmalyra verődött gázláng visszfénye szomoruan rezeg a tekintetembe. Akkor vagyok a legboldogabb, ha az éjszaka hangjait hallgathatom, mikor elcsöndesül az utcza s csak egyes lépések beszélnek. Elsőnek jönnek a sötétség leányai, apró czipellőjük szapora koppanással halad végig a kövezeten.

Hajdan a kis felvidéki városban igy surrogtak, perczegtek a patkányok, jól emlékszem. Ilyenkor előszedtük a puskát s vadászatot tartottunk rájuk. Később aztán tétova, férfiatlan lépéseket hallok, ezek az éjszaka kóbor lovagjai: részeg diákok, zsákmányra induló tolvajok s egyéb haszontalan nép, amelynek még a lábában sincs jellem. Az egyik lépés nagyot dobban, a másik siklik, a harmadik puffan, a negyedik olyan hangot hallat, mint mikor követ dobunk a vizbe. Olykor lassu gályaként, szomoruan csuszik két czipő az utczán végig: valami öreg zenész, aki fáradtan tart odva felé. Azután nagy csönd. Majd, mintha kemény czövekeket vernének a földbe, hallom az első munkás lépését, amint gyára felé iparkodik s az éjszaka képei lezáródnak.

A függöny már fehér, keljünk föl. Odaát csilingelés jelzi, hogy a munka megkezdődött. Kinyitom az ablakot: a friss mész és a föld hideg szaga verődik felém az épülő házról. Lent ijedt tekintettel forgatja gépét a széles tót, a tetőn beteg ragadozó madárként kúszik a borszeszlámpás bádogos. A leányok fel- és lehaladnak az állványokon, a madárképü ács, mint egy furcsa, nagy harkály kopogtatja a mestergerendát s egy papirsipkás asztalos, ravaszul csücsöritve száját, festi az ablakok kereteit. A ház megint nőtt egy darabot: a szürke mésztől boritva, fekete fülkeüregeivel olyan, mint egy óriási koponya. Csunya jószág, idomtalan, tehetetlen, a szem nem tud megpihenni rajta. Hol az én kőmivesem?

Erről az emberről még eddig nem szóltam. Talán fölösleges is, hogy részletesen bemutassam, ki ne látta volna már? Ott áll az állványon, előtte habarcs és tégla, meg a vakoló-kanál. Az arcza semmit nem fejez ki, soha senki nem is kivánta ezt tőle. Néz maga elé, se nem közömbösen, se nem nyugodtan, se nem bambán, se nem okosan, ahogy az Isten a szemet megteremtette, ugy használja a szervét. A szemnek csak azt kell látni, hogy jól illik-e egyik tégla a másikhoz s azt nem nehéz ellenőriznie. Az arcza tehát szintén kifejezésnélküli: sem barázda, sem sápadtság, sem pir, sem várakozás, sem csüggedés nem adnak neki szint. A fej egy kissé előrehajlik s szögben megy át a szikár nyakba; maga a test iromba, tehetetlen, mint a hulláé. A kar reggeltől estig ugyanazt végzi: lenyul a téglaért, ráteszi a másikra, aztán habarcsot csap le s megint egy téglát rak oda. Mindez lassan, egyformán, mint a hullámcsapás megyen, kő a követ éri, mig egy nap nincs tovább s akkor a kőmives leszáll a földre s ujra elülről kezdi az egészet.

Szeretem megfigyelni az embereket, sőt az állatokat is és keresem bennük azokat a vonásokat, melyek a többiektől megkülönböztetik s önálló lelkekké teszik. De itt hiába minden fáradozás, jóllehet hónapok óta nézem a mészportól szürke, csatakos kőmivest. Jön kora reggel s helyére áll, a nap lenyugszik, mikor megint elmegy, némán, öröm, bánat nélkül, mint a vizhordást befejezett ló. Eszik, mert szája van, dolgozik, mert keze van, lép, mert lába van, az egész testében nincsen czél, sem öntudat. Ha kidől, jön helyette másik s végzi ugyanezt, mint az elődje: a ruhája éppen olyan foltos, a karja épp ugy nyul a tégla után s élete épp ugy lepereg, mint amazé. Senki se veszi észre, ha jön, senki se kiváncsi rá, mikor elmulik.

Gyenge emberi észszel eleintén azt hittem, hogy ez a legüresebbb és legszánandóbb lét. De vajjon igazam volt-e? Ime, ezekből a kőmivesekből soha ki nem fogy a világ. Akármerre utazol a földtekén, mindenütt meg fogod őket találni, amint czövekként vetvén szét lábaikat, hajlanak a habarcshoz s nézik, jól illik-e az egyik tégla a másikhoz. Övék a tér és övék az idő. Ötven évvel ezelőtt épp igy emelték a falakat s mikor leszállt az este, eltüntek a homály kárpitja mögött. Kétszáz év előtt hiába zengtek körülöttük a szabadság harsonái, ők kalapácsolták a köveket és szivták a mészport, négyszáz év előtt hiába indultak kutatók a természet s a tudomány berkeinek felfedezésére, ők mozdulatlanul maradtak az állványon, mint áll az erdő páfránya, ha körülötte reng is a föld és villámok szakadnak az égboltból. Évezredek előtt is ott dolgozott az én kőmivesem, kifejezéstelen tekintetével a gulákat rakva s ott fog állani évezredek multán is azon csatakosan, porosan, előre hajlott fejjel, anélkül, hogy látna, hinne és várna.

Mi ez más, mint az örökkévalóság? Mi ehhez mérve a szónok lángnyelvü beszéde, a költő szines irása, a tudós megfontolt esze? apró buborékok, amelyek az emlékezetben tengődnek, mig a kőmives itt él előttünk s téglái soha ki nem fogynak, soha el nem porladnak. És mi vagyok én véges következtetéseimmel, apró irásaimmal hozzá képest? Ki gondol rám, amikor ez az épület még meg sem ingott? Ki folytatja tovább az én munkámat, ki örökké tarka, szegény gondolataimat s ki bizonyitja létezésemet, mikor a kőmives még mindig él s a világ végezetéig, sőt azon is tul a habarcs után nyul s a követ illesztgeti? Mennyivel nagyobb, hatalmasabb és bölcsebb lény vagy, mint én, szürke napszámos te, aki jelented az erőt, az életet s a tudást, mert nincs benned gondolat,

öntudat és emberi czél. Te diadalmasan állod az idők járását s hatalmadban felemelkedsz a Teremtőéhez, mig én apró, teleirott papiroslapjaimmal s vérebként szimatoló, nyugtalan agyammal eltünök, mint a pirkadás köde a biborpalástba öltözött, örökkön való nap ereje előtt.

Mesék.

Irta: SZŐLLŐSI ZSIGMOND.

A Jóság meg a Gonoszság.

Mikor a Gonoszság garázdálkodása már teljesen türhetetlenné lett, a Jóság a fölindulástól reszketve fakadt ki az Ur előtt:

— Atyám, ez nem tarthat tovább. Amit a Gonoszság müvel, az irtózatos. A világ tele van miatta szenvedéssel, fájdalommal, mérget olt az emberek vérébe, a kertjeimet földulja, a virágaimat legázolja, folyvást pusztit és rombol . . .

Az Ur intett a fejével, jeléül, hogy csakugyan igy van, azután fogta az igazság pallosát és átnyujtotta a Jóságnak. Ez azt jelentette, hogy a Gonoszság elitéltetett, feje legördülhet, élete vádlója kezében van, ez tehet vele, amit akar.

A Gonoszság halálra itélésének hirét roppant örömmel hallotta az egész mennyország. A kivégzésre ugy készültek, mint valami lakodalomra. Boldog ujjongással hirdették, hogy meghal a Gonoszság, a Jóság zavartalanul fog uralkodni a világon és végre a szegény Boldogság is, amelyre a Gonoszság czinkosai minduntalan rágyujtották a tetőt, állandóan megtelepedhetik a földön.

Már állt a vérpad, mellette az igazság pallosával a kezében a Kötelesség, akire ezuttal a hóhér tisztje hárult. Mögötte állt a Jóság, köröskörül az égi sereg, mindenféle angyalok, fehérben, rózsaszinben és kékben, fölvirágozva, mint illik ilyen napon, amikor a világ megszabadul a Gonoszságtól. Fönt a magasban ült trónusán az Ur, csillagfényes ködfátyol lebegett körülötte.

Hozták az elitéltet. Csak most látszott, milyen gyáva a Gonoszság. Sápadt volt, sirt, könyörgött, fogadkozott, hogy megjavul, a rajkói, a Tettetés, az Álnokság, a Ravaszság meg a Hizelkedés, meg testvére a Hazugság nagy jajveszékeléssel kullogtak utána. De mindenki ismerte őket és senki se szánakozott rajtuk.

A Kötelesség valóságos kéjjel ragadta üstökön a vonagló delikvenst, az égi sereg tapsolt örömében, de abban a pillanatban, mikor a hóhér sujtani akart, valaki hirtelen megragadta magasra emelt karját és kikapta belőle a pallost.

A vádló volt. A Jóság. A szeme könnyben ragyogott, a melle zihált, futott a pallossal az Ur trónusa elé, ott hirtelen megállt, zavartan és szégyellősen dadogta:

— Ne még, Atyám... Még talán ne... Még megjavulhat... Még talán várhatunk.

Az Ur elmosolyodott. Az égi kar zugott. A Kötelesség bosszusan távozott. A Gonoszság annyira odáig volt a rémülettől, hogy alig tudott föltápászkodni. Odalépett hozzá a huga, a Hálátlanság és udvariasan a karját nyujtotta neki. Rátámaszkodott és igy hagyta el a vesztőhelyet.

A király pipája.

Volt a szaraczén királynak egy kedves pipája. Kőpipa volt és olyan gyönyörü faragásu, hogy, ugy tartották, több ilyen pipa nem volt a világon. A király annyira szerette, hogy a kedveért egyebet se csinált, csak pipázott, mindig csak pipázott. Nézegette a sok szép figurát a pipán, meg a sok kék füstkarikát. Szerény király volt, beérte ennyi mulatsággal.

Egyszer azután nagy dolog történt. Eltünt a pipa. Hová lett, ki vitte el, senki se tudta. A szaraczén király éktelen haragra gerjedt. Halált mondott a tolvaj fejére és egy zsák aranyat tüzött ki jutalmul annak, aki a tolvajt kézre keriti.

Nosza megindult a nagy hajkurászás a pipa után. A hány szaraczén rendőr, csendőr, katona: mind a tolvajt kereste, meg a pipát.

Ha igy keresték, természetesen meg is kellett találni. Két zsandár egy este egy halászt talált a kunyhója előtt, aki nagy nyugalommal eregette a füstöt a király pipájából. Ráripakodtak keményen:

— Megvagy gazember! Hát te loptad el a király pipáját!

A halász csak bámult:

— Micsoda pipát?

— Hát azt, amelyik az agyarad között lóg. Ez a király ellopott pipája!

A halász tiltakozott:

— Ez ugyan sohase volt a király pipája. Ez az én pipám, azelőtt meg az apámé volt; ismeri az egész falu és meg is esküszik rá.

Beszélhetett a jó ember; a zsandárok fogták, vitték. A király egyszerre megismerte a pipáját. Rárivallt a halászra:

— Hogy loptad el a pipámat, te tolvaj?

A halász nem tágitott.

— Ez az én pipám, uram.

A király dühös lett. Mégegyszer megnézte a pipát, aztán sorra megnézette a belső cselédeivel, ministerekkel tanácsosokkal, akik jól ismerhették.

— Hát nem az én pipám ez, mondjátok?

Mind azt felelte:

— De bizony az ez felség!

Csak a halász maradt konok.

— Ez az én pipám. Az egész falu megmondhatja, hogy az én pipám.

— No hát — mondotta a király, akinek igazságos szive volt — ide azokkal a tanukkal!

Odahozták az egész falut. A király igy szólt hozzájuk.

— Nézzétek meg ezt a pipát. En azt mondom, az enyém, ez a tolvaj azt mondja, hogy az övé és ti mindnyájan ismeritek. Tegyetek lelketek szerint tanuságot: én hazudom-e, vagy ő hazudik.

Sorra megnézték a pipát. Az első, a községbiró ezt mondta:

— Olyan a formája, mint az övé volt, de ez mégse egészen olyan. A matériája is finomabb, a kupakja meg egészen más.

A második ezt mondta:

— A nyaka se olyan, mint az övének.

A harmadik legyintett a kezével:

— Semmije se olyan. Ez egészen más.

A király helyeslőleg bólintott, amire a többi aztán mind azt mondta, amit ez a harmadik.

— No tolvaj, fordult a halász felé a király, hát ki hazudott?

A halász komor makacssággal felelte:

— A pipa az enyém, uram!

A király szeme villámot szórt. Intett a hóhérnak:

— Először ropogtassátok meg egy kicsit a testét, azután kössétek föl.

Ezzel a belső termeibe indult, a megtalált pipával a fogai között, de a mint a heverő-szobájába ért és véletlenül fölnézett az almárium tetejére — kihullt a szájából a pipa. Az almárium tetején ott hevert az ő pipája, sza-

kasztott olyan, mint a halászé. Mindenütt keresték, csak ott nem.

Elsápadt a szaraczén király és hivatta rögtön a főminisztérét. Ez öreg ember volt, tudós ember volt, bölcs ember volt. Mikor elmondotta neki a király a dolgot, sokáig simogatta hosszu, fehér szakállát, azután igy szólt.

— Szomoru dolog, de itt már nincs más tennivaló, hagyni kell, hogy felkössék a halászt. Mert különben mindenki hazudott, a király is hazudott, csak ő nem hazudott. Ezt pedig nem szabad engedni.

A szaraczén királynak tele lett a szeme könnyel. De még nem is szólhatott, jött rohanvást egy udvari legény.

— Puhul már a vitéz, felség! Csak egyet-kettőt csavart a derekán a hóhér, már megjött az emlékezete. Beismeri már, hogy lopta a pipát és ha nem kinozzák tovább, hajlandó elmondani fölségednek azt is, hogyan cselekedte!

A szaraczén király szeméből csak omlott a könny. Csak annyit mondott halkan:

— Várjatok egy kicsinyig, a mig gondolkozom itt a másik szobában.

Bement. Vártak egy kicsinyig, még három kicsinyig is, de hogy nem akart mutatkozni, utána mentek. A szoba közepén ott volt mind a két pipa, ott a király koronája, palástja, meg egy zsák arany ezzel a czédulával: *Adjátok a halásznak;* de a szaraczén királynak se hire, se hamva. Egy ajtónálló látott a hátulsó kapun kisurranni egy kopott köntösü embert. Alkalmasint az volt a szaraczén király. A sivatag felé tartott. Sohase látták többé.

A kutya.

Élt egyszer Koreában egy kormányzó, aki vitéz és kiválóan szerencsés férfiu volt. Minden csatát megnyert, minden termékeny tartományt meghóditott, ezért roppantul kedvelte őt a mikádó és elárasztotta kincscsel.

Igy folyván a sora, hogy semmiben se legyen hiányossága, barátainak száma mindennap száz ujjal szaporodott. És mert a gavallér kormányzó becsülte a barátság értékét, nagyon jól bánt velük és mindeniket asztalához ülteté.

Történt azonban, hogy a szerencsés férfiu csillaga összeütközött egy másik csillaggal, összezuzódott és ettől kezdve a kormányzót teljesen elhagyta a szerencse. Minden seregét megverték és minden meghóditott tartományt elveszitett. A mikádó haragos szemmel nézett rá és a mint azelőtt minden nap száz uj barátja támadt, most minden perczben elhagyta száz barátja.

Nem sok időbe telt, hogy elveszitette méltóságát és elkergették palotájából. Leghűségesebb szolgája elkisérte a kapuig, ott — becsukta mögötte az ajtót.

Mikor este kiért a tengerpartra, egészen egyedül volt, csak a kutyája kullogott mögötte, amely egyszer, még mint gyermeket, kimentette a folyóból és egy más alkalommal, mikor gyilkosok lopóztak a kormányzó ágyához, ugatásával fölverte az őröket. De azért a kutya sohase ivott arany kehelyből és csontot rágott akkor is, mikor ezren lakomáztak a kormányzó asztalánál.

Mondom, a kutya, az ott kullogott mellette, az elüzött kormányzónak pedig tele volt a szive a keserüséggel. Azokra gondolt, akik elhagyták, a sok mindenre, amit elveszitett, holott bünét, hibáját nem tudta. Reszketett az indulattól, a szemét könny és tüz boritotta el, irtózatos düh fogta el a szivét, marékra kapta a buzogányát és beleorditotta az éjszakába:

— Hálátlan, gaz kutyák vagytok mindnyájan ti emberek!

Es olyat ütött a buzogányával a kutya fejére, hogy az, szétzuzott koponyával, menten felfordult.

A játék.

Egy téli estén, sikongott a hideg szél és kavargott a hó, a Jóember kinézett az ablakon és igy szólt magában.

— Veszem a bundámat és megyek, ilyen időben mindig szükség van rám.

Igazsága volt. Amint az utcza sarkára ért, rongyos és didergő gyereket látott. Az arcza kék volt a hidegtől és meggémberedett keze egy kereplőt forgatott, ami ugy szólt, mint valami sortüz. A gyerek rimánkodott.

— Tessék megvenni ezt a kereplőt. A nyelével fütyölni is lehet. Tessék megvenni, csak egy ezüst az ára!

A Jóember ránézett:

— De minek nekem a játék, fiacskám?

A gyerek csak rimánkodott:

— Tessék megvenni. Nagyon fázom és addig nem szabad hazamennem, mig el nem adtam, különben kidob az apám!

A Jóember szeliden bólintott a fejével, a zsebébe nyult és megvette a kereplőt, amely ugy szólt, mint valami sortüz és amelynek a nyele fütyülő volt. Nem is egy ezüstöt adott érte, hanem egy aranyat.

Jól esett a szivének, amit tett és vidámabban ment tovább. Talált egy gyönyörü, uri fiucskát: annak odaadta a kereplőt. A fiucska nagyon örült, de csak egy pillanatig, mert a nevelője durván kikapta a kezéből a játékot és eldobta az utcza közepére, haragosan kiáltván:

— Hogyne, majd mindig játszani és sohase tanulni! Nem elég játéka van otthon!? Mit rontják még idegenek is?

Szemrehányó tekintetet vetett a Jóemberre, aki egy kicsit elröstelte magát és visszafordult.

Amint a sarokra ért, ahol az imént a kereplőt vette, hát látja, hogy a rongyos gyerek ott ül a kövön, még kékebb a hidegtől, mint volt, hangosan sir és az arczocskája haragos. Odament hozzá és megsimogatta a fejét.

— De hát mért sirsz, fiacskám!

A gyerek durczásan kapta el a fejét s dühösen mondta:

— Menjen!

A Jóember rábámult:

— De hát csak nem haragszol én rám gyermekem?

A gyerek sirva dadogta:

— Elvette a játékomat... a játékomat...

A Jóember fölgyürte a bundája gallérját és busan ment haza.

Nevermore.

— Paul Verlaine. —

Emlék, miért gyötörsz?...

A hangtalan vidéken
Át-átszállt egy rigó. Hevét veszítve régen
Oly bágyadt volt a nap a sápadt őszi égen.
És sírt a szél a fák megsárgult levelében.

Sétáltunk föl-alá; mindkettőnk elmerengett:
Ábrándunk és hajunk a szélben szertelengett,
De rám tekintve ő megtörte ím a csendet,
S a hangja, mint arany, lágyan, dalolva csengett:

— Melyik volt életed legszebbik napja, lelkem?
S a kérdésére én mosolygva így feleltem,
S megcsókolám fehér kezét gyöngédeden:

— Oh, milyen balzsamos a rét első virága,
Oh, milyen dallamos, mi bűbájos, mi drága
Az édes ajkakon az első halk Igen.

Gábor Andor.

Krónika II.

Uj Manon.

— *május 30.*

I.

A kihallgatás.

Manon Lescaut és De Grieux lovag, alig hogy lelkük kiszabadult porhüvelyükből, a Tulvilág anyakönyvi hivatalában találkoztak ismét. Örömük határtalan volt, de a komoly hivatalban és ama bizonytalanságnál fogva, mely jövendő sorsuk fölött lebegett, egyiküknek sem volt különös jókedve.

Nagysokára reájuk került a sor. Egy pápaszemes irnok, egy hasas hivatalnok vették föl a naczionáléjukat.

Először a lovagot hallgatták ki.

— Neve?

— De Grieux.

— Állása?

— Huszártiszt.

— Lakása?

— Szerecsen-utcza 8.

— Helyes. Halála előtt meggyónt?

— Nem.

— Mint látom, gyónás helyett családi állás elleni kihágással vált el az élettől. Ön egy bizonyos Manon Lescaut nevü leányt feleségeül vallott be a bejelentő hivatalnak.

— Hát ilyesmiről is tudomást vesznek itt?

— Nagyon is, a hatóságok kölcsönös szolidaritása fölhat az égig. Ez a legszebb és legfönségesebb vonása az emberi életnek. Ezt a kihágást tessék megkékplajbászozni, jegyző ur. Menjünk tovább — mi volt a betegsége?

— Az, hogy nem élhettem nélküle s mivel az ő halála bizonyos volt, hát golyót röpitettem az agyamba.

— Van fegyver-engedélye?

— Katona vagyok.

— Helyes. Itt tehát nincs hiba. Honnan tudja, hogy nem élhetett volna nélküle?

— Ezt érzi az ember és nem tudja.

— Már megint az érzés! Itt pozitivumok döntenek, nem érzések. Papirjaik rendben vannak?

— Azt hiszem, igen, de magammal nem hoztam őket.

— Jegyző ur, a papirok megreklamálandók a budapesti VI-nál. Üljön le!

Következik a nő.

— Neve?

— Manon Lescaut.

— Más neve nincs?

— A másikhoz senkinek semmi köze. Ez a művészi nevem s ami jót, rosszat életemben elkövettem, ehhez a névhez füződik.

— Ön miatt halt meg ez a fiatal ember.

— Azt legalább tudja ő, de én kiért haltam meg?

— Ön erkölcstelen életmódot folytatott. Előkelő családból származván, nem átallott törvénytelen szerelmi viszonyt folytatni ezzel a fiatal emberrel, akit elidegenitett a családjától, házasságtörésre csábitott, a vagyoni tönk szélére vitt. S amellett ő nem is az egyetlen.

Manon üdvözülten mosolyog.

— De az utolsó! Én vagyok az első szerelem, első szerelme vagyok egy gyermeklelkü ifjunak, első szerelme egy halódó aggastyánnak, első szerelme voltam sok meggörnyedt, asszonysanyargatta férjnek, mosolya voltam az elkeseredésnek és imádóm volt a melancholia. És én szerettem sokat, boldogan, jó szivvel, olykor csak szánalomból, gyógyitottam a sziv sebeit és örültem az életnek és imádtam a nagy istent, aki megteremtette a szerelmet és nem törődtem az emberekkel, akik megteremtették a házasságot.

— Ne becsméreljen egy intézményt, melynek egyes aktusai az égben köttetnek.

— Hát mutasson nekem az égben kötött házasságok között egy párt, amely egymást a halálba is követi. Mutasson tisztességes asszonyt, aki csak az uráé volt s akit az ura ugy tudott volna szeretni és becsülni, mint engemet ez az édes fiu. Mutasson férjet, aki olyan hü tudott volna lenni, mint De Grieux az ő Manonjához!

— Elég szomoru, hogy az erkölcstelenség odáig terjed már a földön, hogy a tisztességes, szentesitett viszonyok erényeit is bitorolja. Ön szeretője volt ennek az embernek és halálát okozta. Ehhez csak törvényes feleségnek van joga. Jegyző ur, a vádhatározatot ezen az alapon fogalmazza meg!

Manon és De Grieux mosolyogva ölelik át egymást:

— Felebbezünk a vádhatározat ellen.

A hivatalnok:

— Nyolcz napon belül, irásbelileg.

II.

A felebbezés.

Jó istenkém,

engedd meg, hogy a hivatalos létrák és hang mellőzésével egyenesen hozzád forduljak felebbezésemmel. Itt engem el akarnak itélni, mert De Grieux főbelőtte magát értem, holott nem vagyok a felesége. Őt meg el akarják itélni, mert engem jobban szeretett az életénél. Ugyan kérlek, jó istenkém, magyarázd meg ezeknek a törvénylátó uraknak, hogy szamarak és hogy a Tulvilágon nem illik zaklatni az olyanokat, akik eleget szenvedtek a földön és nem ártottak senkinek. Magyarázd meg nekik, amit magam csak ugy érzek, de kifejteni nem tudok, hogy nekünk, akiket semmi külső kötés nem füz egymáshoz, több jogunk van követnünk egymást a halálba, mint azoknak, akiknek törvényes joguk van erre a nagy szerelemre, de nem igen élnek e jogukkal.

Látod, jó istenkém, nekünk, akik a földön házasság nélkül ismerjük és szolgáljuk a szerelmet, egészen más fölfogásunk van a házasságról és egyéb ilyen tiszteletreméltó állapotról. Mi ugy látjuk, hogy a házasság nem erény, hanem szerencse s hogy nincs az a rossz utczai

leány, aki ne tudna a felesége lenni annak, aki elveszi. Sőt nincs is olyan rossz utczai leány, aki nem szivesebben volna feleség, mint utczai leány. Hát miért vannak olyan nagyra azzal, hogy tisztességes, hites asszonyok, azok, akik ezzel mindent nyertek és semmit sem áldoztak? A szerelmük legjobb esetben akkora, mint a mienk, csak a boldogságuk nagyobb és a tisztességük nagyobb, aztán meg bátran jöhetnek a te szined elé, mert bizonyitványuk van, mely nagyon imponál a te hivatalnokaidnak és biráidnak.

Mi szegény, kilökött teremtések voltaképpen jobbak vagyunk. Mert ha nem szeretünk valakit, nem maradunk vele érdekből, nem varrjuk magunkat a nyakába egy örökkévalóságra. Ha pedig szeretjük, nem kapunk és nem követelünk tőle semmit, sőt feláldozzuk neki az érdekünket, a jóhirnevünket, koczkáztatjuk a lelkünk üdvösségét. Amazok legjobb esetben katonák, akik elesnek a csatában, mi azonban önkéntesek vagyunk, akik mégis csatába megyünk és elesünk, holott békén otthon is maradhattunk volna.

Nem tudom ezeket a dolgokat világosan elmondani, talán a védőm sem tudja majd elmondani, de minek a jó istennek világosan beszélni, mikor az megérti a kis gyermek gügyögését is? Légy szives, védj meg a nagyképüség ellen itt és a morál ellen lent a földön, ahol a kávéházakban már összedugják a fejüket és kisütik, hogy szegény Grieux-t tönkretettem és a pénz miatt halt meg, melybe neki kerültem. Ha ugy volna is? Pénzét a szerelemért adta, melyet igaz szivből viszonoztam, kaphattam volna más pénzt, más életet is, de nékem az övé kellett, mert őt szerettem. Én még eddig minden pört elvesztettem, de ezt az egyet, az utolsót, nagyon, de nagyon meg akarom nyerni. Ugy-e, hogy megnyerem? — *Manon.*

Simplex.

SOLUS ERIS.

Regény.

Irta: **AMBRUS ZOLTÁN.**

(Befejezés.)

Amit kifőztem, az első pillanatra talán nagyon vakmerőnek tetszik. De csak ugy remélhettem a sikert, ha kijátszom a körülöttünk vizsgálódó éber szemeket, s ha mindjárt az első intrádára meggyőzöm a szép asszonyt, hogy támadásomról, járjon akármilyen eredménynyel, soha senkinek még csak sejtelme se lehet.

Tervemet a következőkre épitettem:

A szép Valéria a fürdő legmagasabban fekvő és a többiektől meglehetősen messze eső villájában lakott, az első emeleten. Két szobát bérelt és az övé volt az első emeleten lévő veranda is. Csak egy szobalány volt vele, s ez a második emeleten aludt.

Este tiz órakor a villa kapuját bezárták. De a szép asszony ilyenkor még nem feküdt le, hanem kiült a verandára, ahol néha éjfélig olvasgatott, a függő villamos lámpa világánál. Az utóbbi időben néha éjszakára is a fürdőben maradtam. Ilyenkor, vacsora után, felsétáltam a villa elé, jó éjt kivánni szépemnek. A hódolatnak ezt a kétségtelen jelét természetesnek találta, s azzal hálálta meg, hogy egy pár perczig lebeszélgetett hozzám a verandáról. De, hogy ne zavarjuk meg a villa csendjét, nemsokára elküldött.

Mialatt igy felszólongattam hozzá, észrevettem, hogy a szobalány mindig pontban féltizenegykor jelenik meg a verandán, átadja a bárónénak a lakás kulcsát, s ettől fogva eltünik. Tizenegykor bizonyosan már alszik odafenn.

A verandáról nem nyilt ajtó a lakásba. Hogy szobáiba juthasson, Valériának a folyosón át kellett visszavonulnia. A folyosón balra az első ajtó a nappali szobájába nyilt; s az alvószobájába csak innen lehetett eljutni.

Gondosan szokott elzárkozni; mindig elcsukta a verandának a folyosóra vezető ajtaját is. De nappali szobája erkélyes volt, s egyszer, mikor fenn voltam nála, láttam, hogy az erkély-ajtónak nincs kulcsa. Utóbb, a mint egy alkalommal arról beszélgettünk, hogy a fürdőben valakit megloptak, hallottam is tőle, hogy az erkély-ajtó kulcsa elveszett.

Tehát az erkélyre kellett eljutnom. De a verendáról ez lehetetlen volt.

A ki keres, talál. A második emeletnek az a szobája, mely a Valéria nappalija fölött volt, megüresedett; a lakó kora reggel költözött ki, s a szoba kulcsa egy pár óráig benne maradt a zárban. Tovább nem; mert egyet gondoltam és elloptam. Kedvezett a szerencse; senki se volt a folyosón, senki se látott.

Ha tovább is kezemre jár a véletlen, ha a második emeleti szoba nem kap hamarosan uj lakót: akkor eljuthatok az erkélyre.

Nos, el is jutottam. Minden ugy történt, ahogy terveltem, egészen a legutolsó programm-pontig: a legfontosabbig.

Szóval, egy csillagtalan este, lenn, a sötétségben, mozdulatlanul vártam, mig az első emelet verandáján eloltják a villamos lámpát. Éjfél táján minden elsötétedett. Még egy darabig vártam, mert a vendéglő-épület felől valamelyes élet hallatszott. Végre mély csend ült az egész tájékon.

A feladatom első része nem volt nehéz. A földszint verandájáról feljutni előbb az első, aztán a második emeleti verandára: semmiféle nehézséggel se járt. Egy vállalkozó fiatal embernek, aki jó tornász, ennyit mászni nem olyan nagy dolog. És egyelőre nem koczkáztattam semmit. Ha véletlenül rajtakapnak, azt mondom, hogy a szobaleányhoz igyekeztem. Egy kicsit kinevetnek, és sebaj.

A második emeleti verandának a folyosóra nyiló ajtaja nem volt zárva. Odafenn senki se aggodalmaskodott. Igyekeztem tolvajmódra járni, s meglehetősen nesztelenül nyitottam ki a lopott kulcscsal előbb a lakás ajtaját, majd az erkély fölött lévő ablakot. De most következett a feladat nehezebbik része. Lebocsátkozni a második emeleti ablakból az első emeleti erkélyre, egy vékony, rövid kötélen, amelyet a függöny-zsineg megakasztására szolgáló két vasgombhoz erősitettem.

Most már bizony azt koczkáztattam, hogy, ha ügyetlenül végzem a dolgomat, esetleg kitöröm, ha nem is a nyakamat, a lábamat bizonyosan, s azonkivül a többi skandalum . . . De ez a vállalkozás is baj nélkül sikerült. A szerelmesek istene kegyesen nézett rám, de magam is segitettem magamon, s dicsekvés nélkül mondhatom, hogy becsületére váltam az athletikai klubnak.

Ott voltam az erkélyen.

Rendkivül óvatosan nyitottam ki az erkélyajtót, besurrantam a sötétbe, s lábujjhegyen néhány lépést tettem előre . . . amikor egyszerre csak gyökeret vert a lábam, s szinte megdermedtem.

Az alvószobából, melynek az ajtaja be volt téve, hangokat hallottam: a szép Valéria hangját, meg egy férfiét. Tisztán hallottam a hangjukat; tisztán hallottam azt is, hogy nevettek.

Dühömben majdnem elkáromkodtam magam.

— No, itt én teljesen fölösleges vagyok! — morogtam, pár pillanatnyi várakozás után.

És még hozzá: visszamenni azon az uton, amerre jöttem! Az igazat megvallva, erre az esetre nem is gondoltam előbb. Azt reméltem: az ajtón fogok kimenni, hajnal felé, s a folyosóról a lépcsőn kerülök a második emeletre, felhuzni a kötelet s betenni az ablakot.

S most, tessék, hátra van az, ami a legnehezebb: visszamászni a második emeletre! Koczkáztatnom kell a nyakamat, ujra, nagyobb veszedelemnek indulva, mint előbb, és csak azért, hogy, ha véletlenül bajom esik, egyszersmind nevetségessé váljak! Nagyon szégyeltem magam.

Ha a kötél valamivel hosszabb volna, ha leszedhetném a két vasgombról, hogy lebocsátkozhassam az erkélyről! Vagy ha megkisérthetném a leugrást! Ha át tudnék kuszni a verandára! Csakhogy mindez pusztán óhajtás és lehetetlen dolog volt, vagy még veszedelmesebb, mint a szomoru visszavonulás felfelé.

Bizonyára sokkal kevesebb lelkesedéssel gimnasztiáltam, mint jövet, de fenékig kellett üriteni a poharat, és valahogy, nagy vigyázattal és még nagyobb erőfeszitéssel, visszakerültem oda, ahonnan kiindultam, azon az uton, amelyet egy macska se talált volna kényelmesnek.

Ezzel azonban még nem volt vége az odisszeámnak. Minden áron tudni akartam, hogy ki az az ur, aki odafenn nevetett.

Megtudtam azt is.

Kitalálhattam, hogy nem marad reggelig a villában, s hogy hol fog kilopózni a jól ismert épületből. Akit titokban, éjjel bocsátanak be, s titokban, hajnal táján szöktetnek ki, az nem jár a kapun keresztül, hanem a villa hátulsó kis ajtaján buvik ki, amelynek a kulcsa akármelyik cseléd-től megszerezhető. (Nekem is lehetett volna annyi eszem, hogy ezt az utat-módot válaszszam, ha nem féltettem volna olyan ostobán annak a hölgynek a jó hirnevét!)

Csak várakoznom kellett.

El voltam rá készülve, hogy a türelmem erős próbát fog kiállani, és csakugyan, magam se hittem volna, hogy képes vagyok ekkora kitartásra. Órák multak el és még egyre ott állottam, őrhelyemen, a villa mögött meredező fenyőfák között.

Végre — már világosodni kezdett — emberem kibujt a hátulsó kis ajtón, amelyet aztán gondosan bezárt. Majd, határozott léptekkel, mint aki jól ismeri a járást, megindult azon a szük gyalogösvényen, mely a fürdőtelep mögött, a hegyen át, Jablonkára vezet.

Amint felsietett a hegyoldalban balra kanyarodó s valamivel odább a magaslat felé kigyózó utra, egészen jól láthattam az arczát. Megismertem. A szőke volt; a vasuti szőke ember.

Éktelen harag fogott el. És nem tudtam, hogy kire haragszom jobban: magamra-e, vagy arra az asszonyra?

*

A kastélyban egy ujabb kellemetlenség várt rám.

— Mondanom kell magának valamit — szólt hozzám Kata, akit dél tájban egy pillanatra egyedül találtam a parkban. — Hanem, várjon csak, előbb vallja meg, hol járt? Udvarolni?

És mosolyogva nézett rám, de mintha a mosolyában egy kis szemrehányás rejlett volna.

Bizony, rászolgáltam erre a gyöngéd és kedves szemrehányásra. Két este mult el egymás után, hogy ismét elmulasztottam, ami életem egyetlen üdvössége volt: légies — a szónak minden értelmében légies — éjjeli találkozónkat.

Szerencsére nem volt időm felelni. Erinnyeim, a Nusik és Géraldine-ok, azonnal megjelentek nyomomban.

— Hol járt? És milyen náthás! — konstalálta egy Nusi, akinek jó reggelt kivántam.

(Elhiszem!)

Láttam, hogy Kata most már nem fog előhozakodni a mondanivalójával, és szorongva vártam az estét.

Vajjon ki fog-e nyilni az ablak? Vagy megbüntetnek, ahogy érdemlem?

Az ablak kinyilt, csakhogy a szerencsém mindössze eddig tartott; ami ezután következett, abban nem volt köszönet.

Már jó késóre járt az idő, s még egyre hiába vártam. Egyik czigarettát a másik után szivtam el, de az a villamos körte, ott átellenben, csak nem akart kivilágosodni.

Egyszerre zörejt hallottam; az egyik ablaktábla megnyilt, s Kata kidugta fejecskéjét a sötétbe. Ó, hogy ragyogott a szeme! Ez a szokatlan világitás valami változást árult el, a melynek sejtelme is megdöbbentett.

— Azt akartam mondani, szólt át halkan, hogy ezentúl nem beszélgethetünk esténkint. Megtudták; és ez, ugy látszik, nagyon nem illik. Meg kellett igérnem, hogy nem teszem többé. Guszti néni azzal fenyegetett, hogy ha nem igérem meg, el fogja mondani a nagypapának. És a nagypapa szeret engem, de nem akarom, hogy tudjon erről.

— Édes kis Kata! suttogtam, de olyan sok volt a szivemen, hogy többet nem tudtam mondani.

Intett, kedvesen, olyan kedvesen, mint talán még soha, és az ablak bezárult.

— No, szépen vagyunk! — szóltam magamban. — Két szék közt, a pad alatt!

De azért nem volt kedvem tréfálkozni.

Tehát, mialatt bennem, észrevétlenül, kifejlődött egy érzés, amely huszonnyolcz éves koromig ismeretlen volt előttem, — amelyről tudtam, hogy most már mindenkorra, örökre egybeforrott velem, — amelytől megválni épp olyan érthetetlennek tünt fel előttem, mint amilyen érthetetlen a hálál — azalatt oda jutottam, hogy annyira se vagyok, mint a legelső napon!

S ha még azt mondhatnám, hogy csak magamat okolhatom, hogy bünhődöm a büneimért!... Ha annak tulajdonithatnám ezt a csapást, hogy nagyon sokat akartam, hogy nem értem be az üdvözitő érzéssel, hanem, telhetetlenül, a szórakozásra is ráéheztem, hogy profán szivvel az élvezetet kerestem akkor, a mikor csak az áhitatnak lehetett helye bennem!

De nem. A büneinkért csak ritkán bünhődünk. A sánta nemezis a legtöbbször nem éri utol emberét; rendesen az büntet, sujt, pofoz bennünket, ártatlanokat, a mi ellen nem vétettünk: az elementáris erő, a világrend, a melyet én inkább világrendetlenségnek szeretnék nevezni, a végzet vagy az anyag tehetetlenségének a törvénye, a gondviselés vagy a buta véletlen.

Nem történt nagy dolog, de ez a kicsinység erősen megvilágitotta — amit különben eddig is minden szinte kiáltozott körülöttem — vágyódásaimnak teljes reménytelenségét.

De hát mit is keresek én itt, azon a helyen, amelyet más gondolkozásu, más szervezetü emberek számára határoltak el, ebben az idegen világban, amelyben másnak kell mutatkoznom, nem annak, ami vagyok, amelyben minden szó bánt s minden tettem megaláz önmagam előtt, — hol egy szekér után szaladva, amely nem akar felvenni, hol egy fellegvárra bámulva, melynek a felvonóhidját soha se fogják előttem leereszteni?!

A véletlen ugy akarta, hogy éppen akkor készüljek el a régen megkezdett munkával. A kép mindenkinek tetszett; az öreg ur hálálkodva köszönte meg kegyességemet, mint egy koldus a dús alamizsnát, és kért, tiszteljem meg őt azzal, hogy fessem le az unokáját is. Azt hiszem, ha véletlenül leejtem a palettámat, mint Michelangelo a kalapácsát, az aranykulcsos vitézek nesztora felugrott volna tolószékéből, hogy fölemelhesse és átnyujthassa.

Ötöltem-hatoltam s végezetül nem tudom, mit feleltem.

Ez a kép valósággal lázassá tett. Minél jobban tetszett másoknak, annál kevésbbé tetszett nekem. Hogy röviden jellemezzem, azt a szót használom, mely magában foglalja minden antipathiámat. *Eszményies* volt. Csinos, tetszetős, sima, korrekt, kifogástalan, szóval rossz. Azt az elragadó, és mégis *földi* bájt, mely a Kata arczáról sugárzott, anyjának arczképére nem tudtam átlopni.

Akármire gondoltam, akármerre néztem, mindenfelől a balsiker vigyorgott a szemembe.

— Ennyi bánat elég volna egy lónak — igyekeztem magamat kicsufolni.

De csakugyan, ez sok volt az elégedetlenségből. Az elégedetlenségből kevés is elég. Olyan keserüség fogott el, hogy sajnálattal gondoltam arra a szomoru békességre, amelyben otthon éltem.

Nincs konokabb elhatározás, mint az akaratnélküli emberek hirtelen elhatározása. Az akarat betegjei időtlen időkig mozdulatlanul ülnek mély tengerfenéken, de ha egyszer *nekivirhulnak*, hogy no most hamar cselekedni fognak, akkora elszántsággal látnak a kivitelhez, hogy ehhez igazán évekig kellett gyüjteniök az erőt. Mintha egyszerre ki akarnák pótolni a sok mulasztást, olyan vehemencziát fejtenek ki, hogy semmiféle anyagi erő nem bir a csökönyösségükkel.

A fejembe vettem, hogy ki fogom szakitani magamat abból a világból, a hol máris sok keserüségben volt részem, s a hol ezentul csak ujabb keserüségek várnak rám. Ez az elhatározásom hirtelen támadt, de nem tudott volna eltériteni tőle semmi a világon.

Egy nagy hazugságot eszeltem ki; hogy gyászeset történt a családomban s hogy e miatt azonnal el kell utaznom. Este, mikor a többiek már visszavonultak, megirtam a bocsánatkérő leveleket, aztán befogattam és elhajtattam Jablonkára, az éjszakai vonathoz.

Mikor a vonat megindult velem, nem tagadhatom le, megbántam, hogy végrehajtottam hirtelen támadt elhatározásomat. Valami szüntelenül sajgott a szivemben s nem akart nyugton hagyni.

A *Stoa* okoskodóinak a példájára, nem a belathatatlan jövő hazug igéreteiben kerestem a vigasztalódást, hanem a bölcseség keserü igazságaival iparkodtam visszaszerezni lelkem békességét.

Igaz — erősitgettem magamban elhatározásomnak a helyességét — igaz, hogy a boldogsághoz csak az az érzés vezet, a melytől megválni most olyan nehezemre esik. De ez az érzés sokaknak megadatott, s a boldogság mégis csak kevesek osztályrésze. Nekem ez az El Dorado épp olyan elérhetetlen tartomány, mint a halhatatlanság maga. A lehetetlenségek sárkányaival kellene megküzdenem, hogy eljuthassak oda, s e küzdelemnek a vége az volna, hogy le kellene buknom egy örvénybe akkor, mikor már láttam a vizen imbolygó tündérváros fehér fényben ragyogó körvonalait. Jobb előbb mondani le, mint később. A boldogság ugyis csak pillanatoknak a foszforeszkálása. Ha sokáig tarthatna, nem volna az, a minek áhitjuk, reméljük. Rideg dolog: egy életen át mindig szeretet nélkül élni, de ha valóvá tudnád is tenni a lehetetlent, ha meg is izlelhetnéd valaha a boldogság isteni italának egy aranygyüszübe kimért cseppjeit, ha társaddá tehetnéd is a nőt, a kit minden emberi lény közül a legjobban szeretsz, s a legtovább, talán mindhalálig fogsz szeretni: abban a világban, a melyet magad alkottál magadnak, lelkednek igazi otthonában mindig *solus eris*, egyedül léssz.

És szentül hittem, hogy soha se fogok többé visszatérni erre a sötétségbe borult tájékra, amely mellett a gyorsvonat közönbösen rohant el.

*

Mégis visszamentem. Nem is sokára.

Katának egy telegrammja hitt vissza. Csak ez az egy szó állott benne: »Várom.«

Ó, milyen boldoggá tett ez a telegramm! Éppen akkor fogalmaztam meg a feleletet az öreg kegyelmesnek, hogy nagy sajnálatomra, teljesen lehetetlen nagybecsü felszólitásához képest, stb . . . Ó, hogy siettem eldobni ezt a fogalmazványt!

Most már megvallhattam magamnak, hogy nagyon szenvedtem.

Egy álomlátásból megtudtam, hogy az, amit Kata iránt érzek, sokkal jobban hozzá forrt a lelkemhez, mint képzeltem, mint öntudatom hinni akarta. Egyszer, amikor az agyvelőm elzsibbadt, a szivem nagyon hangosan szólalt meg és felvilágositott.

Ez az álomlátás felkorbácsolta bennem azt is, amitől eddig még nyugton voltam.

A sutba dobtam minden bölcs elhatározást és kitettem magamat annak a sorsfordulatnak, mely utóbb szomorusággal árnyékolta be egész életemet.

Másodszorra három hónapot töltöttem a dunajeczi kastélyban.

E három hónap alatt sok olyan dolgot tudtam meg, ami első vendégszereplésem idején végig titok maradt előttem.

Megtudtam, hogy a szőke ember és Albert báró, a szép Valéria elvált férje, egy és ugyanazon személy.

Megtudtam, hogy ezt a két hóbortos embert nem az érzéseik, hanem a makacsságaik, vagy amint ők mondták: a viszonyok, az idegen emberek, a társadalmi élet követelései választották el egymástól, azok a félreértések, melyek abból keletkeztek, hogy a konvencziók ellenére kötött házasságban nem élhettek kedvök, igényeik szerint.

Megtudtam, hogy ha a szép Valéria annyi rosszat mondott az asszonyokról, azért történt, mert örökkön az bántotta, hogy neki, aki minden asszonynál különbnek tartotta magát, házasságon kivül kell élnie.

Megtudtam, hogy azért jósolt olyan rossz véget minden férjnek, mert boszantotta, hogy az az ember, aki őt hite szerint nem érdemelte meg, nyugton alszik, a lehetetlen helyzetben sem félti őt, a lehetetlen helyzetben is bizik benne, annyival inkább boszantotta, mert tudta, hogy a betyárnak igaza van!

Megtudtam, hogy azért rágalmazta meg a női lelket, még legtitkosabb gondolataiban is, mert ette a méreg, hogy neki soha se volt más gondolata, csak az a haszontalan ember!

Megtudtam, hogy azért lázongott a házasság intézménye ellen, mert nagyon is érezte ennek a kötésnek a hatalmát és be kellett látnia, hogy minden büszkesége ellenére se tudja megtagadni szerelmi hálóját attól a férfitól, akinek egyszer odaadta magát.

Megtudtam, hogy Albert báró, aki elválásuk óta folyton rajta volt, hogy visszahódítsa a feleségét, akkor törte meg először a szép asszony ellenállását, a mikor ugyszólván az orrom előtt csókolta meg a vasuton, erőszakkal, s hogy akkor csikarta ki tőle azt az igéretet, hogy ujra látni fogják egymást, amit Valéria nem tagadhatott meg, mert félt a botránytól s szégyenkezett előttem.

Megtudtam, hogy a makacskodó szép, mikor látta, hogy kapitulálnia kell az ellenség előtt, aki őt kibőjtölte, kifárasztotta, s az érzékek emlékezésének erejénél fogva lenyügözte, — a daczot, mely benne élt, minden bajainak ártatlan okozója: a házasság ellen forditotta, s azt eszelte ki, hogy a házasélet mindennapos kicsinyességei, nyomoruságai közepett nem lehetnek többé boldogok, csak titkos szerelmi viszonyban, a melyet a világ nem sejt, különkülön élve és csak a szerelmi mámorban találkozva, — amit a billiárdon háló ember mosolyogva vállalt.

Megtudtam végül, hogy amint akaratom ellenére, öntudatlanul közbenjárójuk voltam a vasuton, később csak arra szolgáltam a szép asszonynak, hogy, ha már se a bánatát, se küzdelmeinek a történetét, se szerelmi élete ujjászületésének a titkát nem kiálthatta ki a világnak, a hegyeknek, a virágoknak, a madaraknak és a kislányoknak, legyen valakije, a ki meghallgassa, amit elmondhatott.

Hanem ez a sok uj dolog nem érdekelt többé. Nem resteltem és nem törődtem vele.

Mert minden érdeklődésemet lekötötte valami, amit szintén csak akkor tudtam meg és ami sokkal közelebbről érintett.

Azt, hogy Kata is szeret engem és nem csak ugy, kislányosan.

Nyiltan megmondta a szemembe:

— Tudom, hogy maga szeret engem és boldoggá tesz, hogy szeret. A felesége akarok lenni. Ez majdnem lehetetlen, de kisértsük meg kierőszakolni, ami lehetetlennek látszik. Ha nem lehetek a magáé, soha se fogok férjhez menni.

És megkezdtük a küzdelmet a családi hagyományok ellen, szemben azzal a rémülettel, hogy valahogy be ne következzék egy ujabb, s már az isten tudja, hányadik mésalliance . . . Megkezdődött az a három hónapig tartó küzdelem, melyben, hogy humor szőjje át a drámánkat, részt vett a kastély apraja-nagyja, a cselédekig. A mi pártunk erőssége a szép Valéria volt, s a mi pártunkon handabandázott a főispán is, ami mindjárt rossz ómennek tünt fel előttem.

Guszti néni, a lassu viz, csöndes maradt; ő bizonyult a legszivósabb ellenségünknek. Guszti néninek hajdan igen-igen tetszett a főispán, s azóta ostobaságnak tartott, megvetett, utált minden szerelmi házasságot.

Ennek a három hónapos küzdelemnek voltak szép, melegitő epizódjai; de e szép epizódok nyomán is ott leselkedett a fátum.

Egyszer, amikor az ellenséges erők elintrikáltak Kata közeléből, Kata talált valakit, aki egy levelet csempészett hozzám.

Azt irta Kata ebben a levélben:

»Ha nem hiszi, hogy a beleegyezésüket ki tudjuk csikarni: elszakadok tőlük, ha akarja. Követem akárhová, a magáé vagyok.«

Mikor ezt a levelet elolvastam, a legnagyobb elégtételt éreztem, amelyet az élet valaha adott.

És még ennek az első-utolsó diadalnak a gyönyörüséggel teljes perczét is beárnyékolta valami.

A levelet William hozta el; az a Góliáth-alaku lakáj, aki azelőtt mindig vigyorogva nézett rám, s akinek, ha másfelé néztem, a két kis szemebogara folyton rajtam volt.

Most mély tisztelettel állott előttem, mint egy granátos a császár előtt. S a végtelen komolyság, melylyel rendelkezésemet várta, ezt mondta némán, de érthetően:

Ó, most már elismerlek urnak! Ha az ocsmány kis öreg állat felfordul, te léssz itt az uristen. Ura a földnek, amelyet belátsz; satrapája ennek a sok gyámoltalan asszonynak. És ha eszedbe jut, hogy egyet rugj rajtam, csak jogaidat gyakorlod: megfizetsz érte. Mindezt kiszerelmeskedted magadnak; ügyes ficzkó vagy!

Arczomba szökött a vér erre a gondolatra. Eszembe jutottak a lovászmesterek, házitanitók és czigányok, akik herczegnőket vettek el; és a festők, a festők is. Az örömem el volt rontva.

Egy pillanatra se estem kisértésbe, hogy visszaéljek a Kata nagylelküségével.

Mikor ismét beszélhettünk, azt mondtam neki:

— Maga nem sejti, hogy mekkora áldozatot akart hozni értem. Később soha se bocsátaná meg nekem, hogy elfogadtam ezt az áldozatot, Nem sejti, hogy a szegénységben, a szegénység kicsinyes bajai közepett, nem tudna megélni. Maga üvegházi virág; a mezőn elhervadna. Szennyes ember volnék, ha magammal rántanám az elhagyatottságba és az örökös küzködésbe.

Csak ennyit felelt:

— Azt teszem, amit maga akar.

Hogy mi volt a küzdelem vége, ki lehet találni. Minden diplomaczia gyermekes erőlködésnek, minden fenyegetőzés hatás nélkül elpukkant rakétának, minden könyörgés falra hányt borsónak bizonyult azzal a konoksággal szemben, mely az arany sarkantyus vitéz hitvány kis testében lakott. A többieket egyszerüen lefujta; Kata volt az egyetlen, a kivel szóba ereszkedett.

Ez a párharcz, a küzdelem utolsó korszaka, meglehetősen sokáig tartott.

És nem volt minden eredmény nélkül. Kata elszántsága, nyiltsága és kitartása, ugy látszik, meghatották egy kevéssé. Könyörgései pedig talán a szivét is megillették; hisz Kata volt az egyetlen élő lény, aki tudott vele beszélni, a kivel szemben még gyöngéi is voltak.

Ennek tulajdonithatom, hogy egy ultimátummal tisztelt meg. Magához hivatott, és ez alkalommal szinről szinre megláthattam a családi klenódiumot: a sok százados gőgöt.

Igy szólt hozzám:

— Nagyságod a fiatalságával elforditotta tőlem kis unokám szivét. Ez nagyon fájdalmas rám nézve; nemcsak fájdalmas, leverő is. De én sokkal jobban szeretem kis unokámat, mint ő engem, s nem azzal gondolok, hogy mit érzek én, hanem azzal, hogy mi az ő óhajtása. Nem titkolom el Nagyságod előtt, hogy oly szavak, melyekre Nagyságod egész életén át, szép sikereinek teljében is büszke lehet, ez ügyben legyőztek engem; nem oszlatták el aggodalmaimat, de elhallgattatták bennem az eszélyesség tanácsát. Öreg és gyönge vagyok; nem részesithetem kis unokámat kellő oltalomban; s tehetetlenségemben szeretném megóvni őt mindjárt az első fájdalomtól is, minden fájdalomtól, a meddig lehet. Megadom tehát magamat a nagyobb erőnek, mely kis unokámat elragadta tőlem. De házamban régi szokás, és ezt a szokást Nagyságod finom lelkülete bizonynyal méltányolni fogja, hogy a haldokló se adja meg magát kényre-kegyre. En is föltételt szabok; föltételt, a melyet vele már közöltem. Ha kis unokám engem is szeret még egy kissé, akármilyen kevéssé, rá fogja birni azt, akit választott, hogy teljesitse ezt a föltételt. És ha Nagyságod szereti őt, ha annyira szereti, a mennyire kis unokám óhajtja, akkor Nagyságod, bármily fájdalmasan esik is, meghozza érte a kivánt áldozatot.

Elhallgatott, mintha feleletet várt volna.

Csak azt feleltem:

— Hallgatom, kegyelmes uram.

— Az én családomban — folytatta az öreg — az a felfogás, és Nagyságod meg fogja érteni, hogy az én családias érzéseim kegyeletben tartanak mindent, ami a rég elhunytak előtt tiszteletreméltónak tünt fel, az én családomban, mondom, az a felfogás, és régóta, hogy az ember értékét, mondhatnám: az embernek az élethez való jogát az határozza meg, hogy miképpen jut hozzá ahhoz a pénzhez, a miből él. Azok, a kiknek a képeit Nagyságod itt látja, ezeken a falakon, különböző módon jutottak ahhoz a vagyonhoz, a melyből éltek. A legtöbben örökölték. Némelyek donációképpen kapták a királytól, véres harczok dijául. Nagyságod talán azt fogja mondani, hogy esetleg voltak közöttük, a kik erőszakkal vették el másoktól, véres harczokban; lehetséges. De az bizonyos, hogy egy se volt közöttük, aki olyan pénzből élt, a melyért valamely játékban ügyeskedett, a melyet megkapott, de a melyet meg is tagadhattak volna tőle, az adományozó kedve és parancsoló szeszélye szerint. Csak egy pillanatnyi türelmet

kérek Nagyságodtól; legyen kegyes végig hallgatni, a világért se óhajtanék olyat mondani, ami Nagyságodat méltán kellemetlenül érinthetné. Én a művészetet nagyrabecsülöm, s a művészeket Isten kiküldöttjeinek tekintem. Csakhogy ugy vélem, és ebben tér el családunk nézete a közfelfogástól, ez a hivatás csupán akkor gyakorolható a hivatás szellemében, ha a kiküldött Isten kegyelméből gondtalanságnak örvend. A művészetről, mint kenyérkeresetről, azt vélem, hogy ez a küldetésnek egyfelől megrövidítése, másfelől megalázása. Nem akarom azt mondani, Isten mentsen, hogy ez a kereset nem tisztességes, de végtelenül kinos volna rám nézve, ha a családom egy tagja akként tartaná fenn magát, hogy Istennek tetsző munkájáért bizonyos pénzösszeget kap, hol többet, hol kevesebbet, a szerint, a mint a vásárló alkuszik, vagy adakozó kedvü, s némi frissitőre valóval is kivánja jutalmazni a művészt. Reménylem, Nagyságod nem értett félre, és nem gyanusitja meg azt a határtalan nagyrabecsülést, melylyel Nagyságod irányában viseltetem. A föltételem tehát a következő. Minthogy, ismerve Nagyságod nemes lelkületét, kizárt dolog, hogy tétlenségben éljen s hitvesétől bármit is elfogadjon, Nagyságod kegyes lesz elvállalni valamelyik minisztériumban egy tanácsosi állást, a miről én természetesen gondoskodom, és nehogy szóba kerülhessen annak a lehetősége, hogy valamely művészi alkotása elárusittassék, Nagyságod becsületszavát adja nekem, hogy a festészet gyakorlásával teljesen fel fog hagyni. Ha Nagyságod igazán jószivvel van kis unokám iránt, meg fogja hozni érte ezt az áldozatot.

Nem feleltem. Azon gondolkoztam, hogy vajjon nem rosszhiszemü-e?

— Őrült, de nem rosszhiszemü — szóltam magamban. — Hiszen akkor megfognám, ha igent mondanék!

— Könyörgök Nagyságodnak — fejezte be, látván, hogy nem sietek felelni — gondolja meg a dolgot, s aztán közölje velem válaszát, a mikor akarja.

Tehát választanom kellett. Választanom egyfelől a gondtalanság, a nyugalom, a jövő biztonsága s főképpen a szerelmi boldogság, másfelől pedig a művészet között, amelyet hiába ostromoltam, amely balsikerről balsikerre vitt, amely még azt az érzést is megtagadta tőlem, hogy egyszer, csak egyetlen egyszer meg lettem volna elégedve.

Nem haboztam egy perczig se.

— Kegyelmes uram — monologizáltam — ön igen nagy ur, de én nem ismerek el magam fölött urat, és az ön szeszélyét nem respektálom. Áldozatot, azt hoznék a kis unokájáért! Odaadnám érte az életemet; egyebem ugy se igen van. De a lelkemet nem adhatom oda a boldogságért sem; azt az ön Istenétől kaptam, és csak neki fogom visszaadni. Megmondhattam volna ezt a kegyelmes urnak nyomban, de nem szeretem a nagy szavakat, és jobb, ha nem mondok semmit.

Nos hát, itten már nincs keresetem. Előre, induljon a gálya! Boldogtalanul fogok élni, és egyedül, egészen egyedül! De a lelkem szava szerint fogok élni; megyek az utamon tovább, s végzem a munkámat, a hogy Isten tudnom adta. Ám jöjjön ujra, mindig a balsiker; legyen örök Szépem halálomig könyörtelen; ha a munkám haszontalan, értéktelen is, ha senkinek se kell, s még nekem magamnak se szerez örömet, de az álmomnak fogok élni! Előre, induljon a gálya!

Kata egészen fehér volt, mikor találkoztam vele.

— Mit felelt neki? — kérdezte, és láttam, hogy remeg.

— Semmit. Igent nem mondhattam, inkább nem feleltem semmit.

— Nem fogadja el a feltételt, ugy-e? — és felragyogott az arcza.

— Nem fogadom el. Remélem, nem itél el érte.

— Ha elfogadná, nem volna az az ember, a kinek . . . nem fejezte be; zokogásra fakadt.

De rögtön összeszedte magát, fölemelte a fejét és igy szólt hozzám:

— Csókoljon meg.

Megcsókoltuk egymást, először, utoljára.

Azután . . . azután sokáig a szemembe nézett, megszoritottuk egymás kezét, és elváltunk örökre.

De mindezt, kivált a három hónapos küzdelem történetét, részletesen csak más alkalommal — emlékezéseim második részében — fogom elmondani a szives olvasónak, a kinek türelmét máris próbára tettem.

(Vége.)

Hitel.

— Tanulmány. —

Irta: MOLNÁR FERENCZ.

(Szinhely: a Budapesti Általános Bugger-Bank M. Sz. hivatalos helyisége, amely valamikor kocsma volt, s amelyben még most is elmult gulyások illata leng. A háttérben zöldvirágos tapétaajtó, melyen fölül *Igazgató* felirásu tábla, középen pedig zsirfoltos környékü kilincs látható. — Személyek: az IGAZGATÓ, 40—45 éves, kissé kancsal ur. A PÉNZTÁROS, piros nyakkendőben. A SZOLGA, tagbaszakadt óriás, aki négy éven át »rauszsmejszer« volt a Trieszti Nőnél. Az ÁLDOZAT, kopott, sovány, a TBC-re jelölt kishivatalnok, könyvelő egy többször leégett és néhányszor felrobbant kültelki vegyészeti gyárban. Napsugaras tavaszi délelőtt.)

AZ IGAZGATÓ (kijön): Micsoda szag ez?

A PÉNZTÁROS: Bocsánat. Almát sütök.

AZ IGAZGATÓ: Ez egy jó eszme. (A szolgához): Imre, hozzon nekem is két szép almát. Itt egy hatos.

A SZOLGA: Igenis.

(Indul.)

AZ IGAZGATÓ: Hopp, hopp! Imre, jöjjön vissza. Nézze, itt van az a rossz korona, amivel tegnap becsaptak. Próbálja inkább ezt elsütni az üzletben.

A SZOLGA: Csak tessék ideadni. Csak tessék rám bizni.

(Indul.)

AZ IGAZGATÓ: Hopp, hopp! Imre, hát a hatosomat nem adja vissza?

A SZOLGA: Miféle hatost?

AZ IGAZGATÓ: Amit most adtam. Ez már igazán szemtelenség, letagadni.

A SZOLGA: Nekem tetszett adni?

AZ IGAZGATÓ: No még . . . Kvassai ur, nem adtam neki egy hatost?

A PÉNZTÁROS: Igen, én is láttam.

AZ IGAZGATÓ: Becsületszavamra mondom.

A SZOLGA: Hát akkor itt a hatosa. De isten bizony nem emlékszem rá, hogy adott volna.

(Almáért megy.)

AZ IGAZGATÓ (angolul): Vatiznyúsz?

A PÉNZTÁROS: Nix iz nyúsz.

(Hosszas szünet.)

AZ IGAZGATÓ: Mi van avval a Hermannal?

A PÉNZTÁROS: Most kell neki jönni.

(Az igazgató kiáll az ajtóba és sütkérezik a napon. Arra megy egy ur és köszön neki.)

AZ IGAZGATÓ (az üveg mögött): Akaszd fel magad.

A SZOLGA (visszajön): Itt az alma. A koronát visszaadom. Nem tudtam elsütni. Kapok hat krajczárt. (A pénztároshoz): Kérem, jön a Herman. Itt a hamis korona.

AZ IGAZGATÓ: Jön? Mindenki a fedélzetre!

(Beszalad a tapétaajtós szobába. A pénztáros hamar eldugja az almát és a kasszához ugrik. A könyvelő zsebreteszi a kést, melylyel körmét tisztogatta. A szolga a fogas mellé ül.)

AZ ÁLDOZAT (belép): Jónapot kivánok.

A PÉNZTÁROS (irások közt kaparászva): . . . pot.

AZ ÁLDOZAT: Kérem, Litschauer igazgató urat keresem.

A SZOLGA: Kérem a kabátját.

(Lehuzza róla a kabátot, olyan módon, mintha kifosztaná. A kabátot egy szempillantással husz forintra becsüli. A kalapba belenéz. A nikkelfejü boton ezüstpróbát keres.)

AZ IGAZGATÓ (kijön): Kérem Kvassai ur, legyen szives ezt a tőketörlesztést . . . áh! Herman ur! Van szerencsém.

AZ ÁLDOZAT: Jónapot, igazgató ur. Nos?

AZ IGAZGATÓ: Hát kérem, az igazgatóság tegnap tartott ülésén megszavazta önnek a háromszáz koronát.

AZ ÁLDOZAT: Istenem . . . végre! (Elsáppad az örömtől.)

AZ IGAZGATÓ: Alá fog irni néhány nyomtatványt és azzal megkapja a pénzt.

AZ ÁLDOZAT: Mindent aláirok. Tetszik tudni, kis fiunk született és annak kell. Borzasztó sok kiadás van egy ilyen gyerekkel. Hát kapok háromszáz koronát . . .

A SZOLGA: Na nem az egészet.

AZ ÁLDOZAT: Tessék?

AZ IGAZGATÓ: Hű emberünknek igaza van. Egy kis levonás lesz. Kvassai ur, kérem a Herman-féle elszámolást.

A PÉNZTÁROS: Tessék.

AZ IGAZGATÓ: Hát van kérem tizenöt korona levonás a tartalék-alapra, nyolcz korona a jutalékra, két korona-ötven a nyomtatványokra, tizenhét korona kamatveszteség, nyolcz korona tőkenyereség, hat korona biztositéki konverzió, három korona ellenőrzési dij, nyolcz korona leszámitolási jutalék, egy korona jutaléki leszámitolás, harmincz korona törzslevonás, négy korona másodfoku kereseti pótlevonás, három korona egyéb levonás, négy korona dijegyenleg és két korona hitelcsonkitási pótkamat. Összesen 111 korona 50 fillér. Kapna tehát ön 188 korona 50 fillért.

A SZOLGA: Igen ám, de . . .

AZ IGAZGATÓ: Hű emberünknek ismét igaza van.

A PÉNZTÁROS: Most jön a java.

AZ IGAZGATÓ (szemrehányólag): De Kvassai ur!

A SZOLGA (szigoruan): Kvassai ur!

AZ IGAZGATÓ (szeliden): Kapna, mondom, ennyit. De ugyebár, ön látta czégtáblánkon az M. Sz. betüket. Tudja, mit jelent ez?

AZ ÁLDOZAT (remegve): Nem.

A SZOLGA: Ez magának huszonöt pengőt jelent.

(Kvassai csöndesen belenevet a kasszába.)

AZ IGAZGATÓ: Ez azt jelenti: Mint szövetkezet. Tehát önnek ebbe a szövetkezetbe be kell lépnie. Ön fizet . . .

AZ ÁLDOZAT: Én?

AZ IGAZGATÓ (emelt hangon): Ön fizet ötven koronát és azért kap egy törzsszelvényt. Ez önnek négy perczentet hoz évenként.

AZ ÁLDOZAT: De én nem akarok pénzember lenni.

AZ IGAZGATÓ (idegesen): Tudja, itt minden exisztál nálunk, csak az nem exisztál, hogy »de«. Ezt szüntesse be.

AZ ÁLDOZAT: De én . . .

A SZOLGA (fenyegetőleg közeledik feléje): Na, na ne féljen. Nem esszük meg. Csak folytassa.

AZ ÁLDOZAT (ijedten): Nem lehetne . . . anélkül?

(Kvassai csöndesen belenevet a trezorba.)

AZ IGAZGATÓ: Lehetne, a Kereskedelmi Banknál. De mi szövetkezet vagyunk. A pénzből tehát még ötven korona lemegy.

AZ ÁLDOZAT (reszketve): Lemegy?

A SZOLGA: Le!

(Kinos csönd.)

AZ IGAZGATÓ (kegyetlenül hideg hangon): Marad tehát önnek 138 korona 50 fillér.

AZ ÁLDOZAT: Csakhogy marad.

AZ IGAZGATÓ (fanyarul): A vicczelődést se szeretem. Magát senkise hitta ide. Magától jött. Mért nem ment Lánczy Leóhoz? Arra a rongyos mahagóni-trimóra, ami magának van, nem adhatunk ezreket.

AZ ÁLDOZAT: A mahagóni . . . honnan tetszik tudni?

AZ IGAZGATÓ: Bizalmi emberünk ott volt. A két ágy husz forintot ér. Mindent tudunk.

AZ ÁLDOZAT: Hm.

(Belép az utczáról egy idegen.)

AZ IGAZGATÓ: Végezzünk gyorsan, látja, hogy várnak. Irja ezt alá. Ezt is. Ezt is. És ezt is.

AZ ÁLDOZAT: Ez mi?

AZ IGAZGATÓ: Ne kérdezzen annyit, látja, hogy várnak rám. (Az idegenhez): Azonnal, kérem. Ez a kötelezvény, hogy ön öt évig folyton fizet.

AZ ÁLDOZAT: És körülbelül mennyit fizetek vissza azért a hatvan forintért?

AZ IGAZGATÓ: Kérem, ne vicczelődjék. Az nem hatvan forint hanem háromszáz korona és a levonások. Na most ajánlom magam, a pénztáros ur majd kifizeti. Látja, hogy várnak. (Az idegenhez): Parancsol kérem?

AZ IDEGEN (halk, alig hallható, reszketeg hangon): Én nem parancsolok, én csak azt jöttem megmondani, hogy pfuj az egész bank, pfuj Litschauer és pfuj az egész rablóbanda.

AZ IGAZGATÓ: De kérem, kérem . . . tessék bejönni velem!

(Bevonszolja a tapétaajtó mögé s szemével int a szolgának, aki utánuk megy. Az ajtóból még kihallatszik: »Pfuj!« »Följelentést teszek« »Uzsora« stb. A szolga hangjából ennyi: »Hallja, jó lesz nem izélni.«)

AZ ÁLDOZAT (idegesen): Mi ez?

A PÉNZTÁROS: Semmi.

(Kifizeti. Az áldozat kimegy és az utczáról jól megnézi a bank czégtábláját. Majd eltünik.)

A PÉNZTÁROS (a könyvelőhöz): Schwarz ur.

A KÖNYVELŐ: Na?

A PÉNZTÁROS: Elsütöttem a rossz koronát.

Gorkij.

»*Egyszer őszszel*« egy vándorlegény nagy, idegen városba ér. Sem egy garasa, sem betevő falatja, az sincs, ahová lehajtsa fejét. Egy külvárosi deszkabódé előtt megüti az ázott kenyér dohos szaga. A bódé mellett, térden, egy leány kaparja körmével a földet, hogy a kenyérhez férkőzhessen. Együtt betörik az ajtót, azután egy felforditott csónak alá huzódnak a Volga partján s marják a lopott czipót. A lány egy »olyan ház«-ból való; kiszökött a szeretőjéhez, az kékre verte és összetépte a ruháját, most nem mer haza menni. A legény volt már csizmadia-inas, hajó-kukta, péklegény, minden. A szakácsának volt egy láda könyve, azt a hajón végig olvasta, akkor odább állt s azóta mezitlábas, örök vándorlegény. A nyomoruságból csak a katonasort nem próbálta, szerencsére ott nem kellenek az ilyen »átlyuggatott emberek«. Ezt akkorában követte el, mikor olvasás közben elgondolkozott az életen. — A szél átfú a csónak alatt, a szakadó eső alája folyik. A két rongyos gyermek összeölelkezik és csókkal melengeti egymást. Reggel elszakadnak, örökre. Ez egy novella, valósággal pedig Gorkij első szerelme.

Másik novella:

A pékműhely. Az egyik legény tizennyolcz éves, széles arczcsontu, hosszu haju suhancz, az ablakdeszkán ül s fenszóval olvassa a Raziny Sztenyka fölkelését. A másik, egy gyermekarczu óriás, fölhuzott térdeit két kezével átfogva, előre-hátra lóbálja magát a lisztes-ládán és figyel. S a pálinkaszagu erős péklegény lelke kivirágosodik a könyvtől. — A fiatalabb Gorkij, a másik Konowalow, az ő legjobb barátja, akinek a lelke kinyilását meg is irta. Az egész megint egy rajz s egy év a Gorkij életéből.

Élete csupa ilyen novella s minden novellája egy-egy darab az életéből. Minden alakja portrait; amit leir, mind át is élte. Az összes modern irók közt ő bolygatja legkevésbbé az élet synthesisét, kristályosodó erejét nem lazitja analysálással, hanem lenyügöz az átéltségnek azzal a nyers erejével, amelyhez mérten Turgenyev és Csehov is Schiller-féle elképzelőknek tetszenek.

Nem csoda. Gorkij egész életét azok közt töltötte, akiket megir: a gyárak, lebujok, egy kopekás éjjeli szállások népe közt. Volt favágó, vasuti őr, irnok, zsákhordó, hajóvontató és dockmunkás. A nyomoruság egész galeriáját festette meg munkáiban; ő rajzolta meg az elnyomott, koldus orosz nép képét. Az irók mindenütt azt fogják rá a pinczék és országutak népére, ami nekik tetszik; a földhöz ragadt nép lelke jóformán minden irodalomban megértetlen még s a Turgenyev finom megfigyeléseiből is sok elkallódott, mikor francziás izléssel fogott paraszt-elbeszéléseibe. Hogy messzibb ne menjünk, a magyar paraszt is megiratlan, az Arany Benczéjén kivül; Jókai elhumorizálta, Mikszáth elanekdotizálta, Baksay agyonkálvinizálta. A Gorkij világfelfogása azonban éppen olyan, mint az embereié, mert ő maga is olyan paraszt s a nehéz orosz világfájdalom, a *toszka,* épp ugy beleverte a gyökerét az ő lelkébe, mint az utolsó kolduséba, mert maga is próbálta, hogy a jó lelkiismeretbe nem bugyolálhatja bele az ember a lábát, mikor fázik. Éppen az a legerősebb vonása Gorkij irói egyéniségének, hogy semmit sem vesz másodkézből, hanem mindent egyenesen az életből s önlelkéből. Csak jobban tudja elmondani, amit érez és gondol, mint a többi sorsabeliek, hiszen az iró tehetsége szinte csak a tisztább megfogalmazásban áll, nem a gondolatok monopoliumában. Mikor éhesen ődöngött a nagy házak között, amelyekben vacsora után nyugodtan pihegtek a jól táplált polgári tetemek, ő benne is épp az a gondolat tápászkodott fel, ami a többiekben, ha nem tudtak is ugy számot adni róla maguknak: hogy a kultura mai állapotában könnyebb a lélek éhségét csillapitani, mint a testét. A nyomoruságnak éles a szeme és biztos az itélete, mert az élet fanyaritja rá a latolgatásra. A jóindulattal keztyüzött kéz is gyanus neki; sebesült hátának minden legyintés korbácsütés. Menedék-házat épittek a rongyosok és éhesek számára? Óh, azok jól tudják, hogy a jóllakottak és jól öltözöttek szivesen adakoznak, csakhogy kisöpörhessék az utczákról az ijesztő csőcseléket, amely kinézi a falatot a szájukból s szemével majd lehuzza róluk a meleg ruhát. Gépekkel akartok könnyiteni rajtunk? Nem igaz, hogy a gép segit; a gépet nem gőz hajtja, hanem a szegény ember izma meg vére. Áldatlan a civilisatiótok, nem kell a jóakarattok, nem kell segitségetek, nem kell a vallásotok sem. Könnyü azt mondani, hogy az isten parancsa szerint éljünk és tőle kérjük, amire szükségünk van. De ha azt kérdjük, hogy mért nem ád hát uj ruhát a rimánkodóknak, akkor káromkodva vertek el magatoktól. — Ezekkel a gondolatokkal van teleitatva a Gorkij lelke, s ezekből harmatozik elő a nagy vágy: nem segit az alamizsna, nem segit az örökös munka, boldogságra kell tanitani az embert. Azért vagyunk a világon, hogy boldogok legyünk s aki semmi módon sem lehet azzá, az avval a gondolattal törődjék bele a sorsába, hogy minden a derekabbak kedvéért van.

Az *Éjjeli menedékhely* vén zarándokának ezzel a nietzschei tanitásával szökken fölibe Gorkij a többi magafélének. Ebben csak azok nyugszanak meg, akik ugy érzik, hogy belőlük lesz valami, szóval a kikapaszkodók, a Gorkijk. Ha van valami bökkenő a Gorkij rajzaiban, akkor ez az, hogy alakjaiból nemcsak azokat a gondolatokat szikráztatja elő, amelyek belőlük lobbanhatnak ki, hanem azokat is velök csiholja ki, amit ő maga gondolt, mióta elszakadt s fölibök nőtt. De Gorkij közvetlenebb iró, hogysem magát ennyire elemezné, s ha az iró nem emelkedhetnék magasabbra alakjainál, a közönség nevethetne az összes bölcselkedő Ádámok és Kainokon. Gorkij gondolatai közmondás-forma egyszerüségökkel rendesen eléggé népiek. Nem valami ujak, de megérzeni rajtuk, hogy neki és népének frissek; ami kettőt bizonyit, hogy semmit sem csakliz, hanem minden gondolata a maga lelkéből száll fel és hogy az orosz nép még most fejlődik Voltaire és Rousseau felé. Gorkij világfelfogása nem néz olyan szigoruan egy pontra, mint a Tolstojé, s nem tud, de nem is akar ugy elfordulni a világtól és mult életétől, amely neki nem pezsgőt és kalandot rótt fel emlékekül. Gorkijt nem vonzza az elvont, az általános, hanem saját emlékei, hiszen mindent ezeknek köszön: világfelfogását, alakjait, meséit, stiljét, érzéseit és gondolatait.

Gyönyörüség látni, mennyire a magáé Gorkijnak minden gondolata. Valamenyi eszméjét egyértékünek becsüli, mert mind egészen az övé, mindre maga jött rá, egyforma fáradsággal vagy könnyüséggel. Azért ir le jóformán egy lapra olyan kopott szófacsarást, hogy: »Ha hiszesz benne, akkor van Isten, ha nem hiszesz, nincsen,« — s olyan Emerson-magasságu sententiát, hogy »az szeret, aki tanit«. Még a formát is maga furja-faragja magának, kénye-kedve szerint. A drámában például még annál a naiv egyensulynál tart, hogy ha két csoport van a szinpadon, mig az egyiknek beszélni valója van, a másik hallgat. Érezni is ilyen hatalmasan érzi magát, s az érzését rá tudja sugározni az egész természetre. Természetleirásai romantikusan lyraiak. Minden él nála: a tenger szunnyad, ébred és nevet. A nyárfa ugy reszket, mintha valami szenvedélyes vágya lenne. Mikor Cselkas csempészni jár, Gawrilának minden érzése átömlik evezőibe, s a csolnakba; a csónak aggódik, haboz, megijed meglapul.

Minden egyenest az iró lelkéből árad, aki nem tanult, csak az élettől magától. A könyvekről maga is ugy gondolkozik, mint a Foma Gorgyejev apja: »A könyv nem a fődolog. Szükséged van rájok, akár az asztalosnak a kalapácsra meg a gyalura; de ezek azért csak eszközök s az eszközök nem mondják meg senkinek, hogyan kell őket használni. Értetted? Mondjuk, hogy az ácsnak kezébe adnak egy szekerczét, hogy egy deszkát megfaragjon. Bizony nem elég a keze meg a kalapácsa, érteni kell a sorját, hogy a deszkára üssön, ne a lábára. Neked az olvasás meg az irás van a kezedbe adva, s ezek szerint kell berendezned az életedet. Mindjárt kiderül, hogy a könyv magában kevés, hanem tudni kell vele bánni. S ez nehezebb, mint a könyveket elolvasni, a könyvekben erről nincs is szó, ezt magától az élettől kell eltanulni.«

Tulajdon irói czélját sem az irodalmi irányoktól tanulta. A régi élete szabta elibe, hogy mire törekedjék. A könyv értesse meg az élet értelmét, az emberek vágyait, cselekedeteik rugóit. Egyszerü elvek, de Gorkij meg is tudja ezt csinálni. Tudni kell, hogy az emberek milyen rosszul élnek és hogy milyen jól élhetnének, ha okosabbak volnának és jobban megbecsülnék egymást. Hiszen valamennyien egyet kivánunk: a boldogságot, de százféle félreuton vergődünk feléje, mert nem tudjuk, mi a boldogság. Az értelmes és becsületes irodalomnak a kötelessége, megtanitni az embereket arra, mi a boldogság, s hogy' lehet rátalálni. Ezt vallja irói czélul. De munkáiból, ha megértetik is az embereket, valósággal más tanulság toppan elibünk: az a szép hit, hogy a legsötétebb sorsban is marad a léleknek egy fehér zuga, ahova az anyánk lelki öröksége, a gyermeki tisztaságunk huzódott vissza — és az a szomoru valóság, hogy az ember, akárhogy vergődik is, ott marad, ahová a sorsa vetette. Czéljához tehát Gorkij sem jut; visszarántja az élet, amely harmincz-három éves korára, mikorra tiz év alatt az egész világ megismerte nevét, Gorkijjá, *keserüvé* sajtolta Peskov Maximot.

Nem csoda. Az orosz iró szemébe sehonnan sem ragyog fény. Multjuk nincs, hiszen majdnem szószerint igaza van Brandesnek, hogy egy mérföldkőnek a római fórumon több története van, mint az egész orosz birodalomnak. A jövő sem sokkal kecsegteti. Csak a jelen az övé, s ha erről a lelke szerint ir, akármennyi lakójuk legyen is a muszka börtönöknek, az iróknak mindig jut még egy-két czella. Gorkij is ült tavaly, másfél esztendőt, s otthon is, a felesége, a gyermekei mellett, Nisni Novgorodban is, Jaltában is rásandit a világ leggyalázatosabb policziájának a szeme.

Hatalmas lelki zajlása közben, hóditó gondolataival, birokban az élettel, tele ragyogással és segitni-vágyással, talán az elmulás szélén, olyan ez a tüdőbeteg ember, mint a tört szárnyu sólyom, az ő gyönyörü meséjében, aki mikor lezuhant a földre, csak egy vágyat érzett: repülni. Ha leveti magát a sziklafokról, tán szárnyra kaphat. És odavergődött a sziklafalhoz, karmaival föleviczkélt a sikamós kőre. Ott széjjelrázta szárnyait, s levetette magát. Mint egy darab kő, ugy zuhant szikláról sziklára, kitörte szárnyát, elhullottak tollai. A dagály árja elragadta, lemosta róla a vért, betakarta tajtékjába és elvitte a tengerbe.

És szomoru sirámmal csapkodták a sziklát a tenger hullámai . . . A halott madár hulláját nem látta többé senki . . . De reggel, mikor a tenger egyre jobban ragyogott, a hullámok zugva csapódtak a parthoz. Dörgésükben ott harsogott a dal a büszke madárról, a sziklák megborzongtak csapásaik alatt, s az ég megreszketett a fenyegető daltól: A bátrak nagy álmainak dicsőségét zengjük! — A bátrak őrültsége — ez az élet bölcsesége. Oh vitéz sólyom!... Az ellenséggel küzdve vérezél el . . . Egyszer eljön az idő, amikor meleg véred csöppjei mint megannyi szikrák izzanak át az élet sötétségén és sok bátor szivet őrült lángra lobbantanak szabadság, fény után! . . .

Ha meghaltál is, mit tesz az! A bátrak és erősek dalában örökké példakép leszesz, szabadságra, fényre hivó büszke szózat.

A bátrak nagy vágyairól zengjük a dalt! . . .

v. g.

Az utolsó mise.

Irta: HENRI LAVEDAN.

Guérange abbé, az erős, vérmes, ötvenhez közeledő férfi, aki már husz esztendeje plébánoskodik Pricourtban, ebben a Loiret-beli, isten háta mögötti falucskában, éppen befejezte készülődéseit a nagymisére, mikor Cottard apó, ki szakácsnő, szobalány és templomszolga volt a plébánián egy személyben, azt jelentette neki, hogy Raymond André ur beszélni akar vele.

— Engedd be, parancsolta az abbé.

Gyorsan csokorra kötötte miseingje szalagjait és csendre intette a mosdóasztal körül helytelenkedő kórusgyerekeket. Kopogtattak, az abbé meg se'n fordult:

— Jó napot Raymond ur, mi jóban jár nálam?

A belépő magas, huszonnyolcz-harmincz éves fiatal ember volt. Testalkata olyan, mint a plébánosé, modora szerény, megnyerő, tekintete nyilt, de nem kihivó, öltözete csinos és fekete. A papot barátságosan üdvözölve, félénken kezdett szólni:

— Bréton ur már egy hónapja ágyban fekvő beteg, nem járhat föl az orgonához; azért jöttem, hogy megkérjem a tisztelendő urat, engedné meg, hogy helyettesitsem.

— Nagyon szivesen! Akár mindjárt ma. Ön tehát ért az orgonához?

— Egy keveset.

— Ki tanitotta?

— Senki. Magamtól tanultam, de ha az édes anyám nem rajongott volna annyira a zenéért, talán soha eszembe sem jut.

— Önnek nincs már anyja, ugy-e?

— Meghalt, mikor tizennégy esztendős voltam.

— És atyja?

— Az is, évekkel anyám előtt.

— Oly ifjan, teljesen árván maradt! Szegény fiam! Ezt nem is tudtam, erről majd beszélgetünk még. De most siessen föl az orgonához. Nincs vesztegetni való időnk. Cottard, add oda a kulcsot. Még egy szóra Raymond ur: A *Pater*-t és az *Ite missa*-t sziveskedjék minél lassabban játszani. Tudja . . . az asztmám miatt. Mert különben elakadok.

— Számithat rá, plébános ur.

Mihelyt a fiatal ember távozott, Guérange abbé kiegyenesedve megfogta a lepellel boritott kelyhet és — megelőzve a bársonysapkás templomszolgától, aki ébenfa botocskáját tartotta kezében, és két kattogó fapapucsu kamasztól, akik nagy ügyetlenül markolták a meggyujtott gyertyát — belépett a templomba, ahol a hivők, mihelyt papjuk megjelent, katonásan fölállottak helyükről.

Raymond ur már helyet foglalt az orgona előtt, a kórustól balra. Ez az ugynevezett »orgona« egy szomoru kis harmónium volt, alig nagyobb egy kisebb ruhaszekrénynél; egy jómódu hölgy Tour-Sauvage grófné ajándékozta réges-régen a szentegyháznak.

És megcsikordult a fujtató, melyet a kis Peaudure, egy favágó tizenhárom csemetéjének legifjabbika manipulált szörnyü hévvel és a szent mise megkezdődött.

De a plébános már térdhajtáskor . . . *Introibo ad altare Dei* . . . fájdalommal vette észre, hogy nem ura szétkalandozó gondolatainak. Előbb ezen a fiatal emberen, Raymond Andrén, járt az esze, aki vagy hat hónapja, hogy Pricourtban megtelepedett, de senkisem tudta, honnan került oda. Métay-nél, aki pensiót tart, egy kis szobát bérelt, és órák hosszíglan elzárkozott, hogy — amint mondotta — bölcsészeti doktorátusára készülhessen.

Szeretetreméltó, művelt fiu volt, rendes, nyugodt életü, aki minden vasárnap lelkiismeretesen eljárt a misére.

Talán valami rejtély lappangott ennek a nyugodt életnek a mélyén?

Mert — igy gondolkodott az abbé — visszaemlékezvén mindarra, amiket a gyóntatószékben hallott, a mi életünk szerencsétlenségekben és nem sejtett drámákban bővelkedik. Azok a tükörsima élettavak is, melyek látszólag a legbékésebbek, legmélyebben alvók, belsejükben háborognak és rejtett, pusztító viharoktól szenvednek.

És hirtelen lelkére csapott Guérange-nak egész elmult fájdalmas, viharos világi élete. És eszébe jutott minden ebben a pillanatban, kevéssel a *Kyrie* előtt — bármint igyekezett is, hogy az imát necsak ajkával, hanem lelkével is mondja. Ah! ifju éveinek ez a kedves és szörnyü regénye, melynek emléke éjjel-nappal ostromolta, szünet nélkül gyötörte mindenütt: otthon és magányos sétái közben, sőt még az oltárnál is.

Maga előtt látta Blois-t, a Loire napfényes, derüs partján — ott lakott ifjukorában családja — és azt a fiatal leányt, akit Cécile-nek hivtak és aki kétszer hetenként zongoraleczkét adott hugának.

Mihelyt meglátta, megszerette.

Karcsu, szőke lányka volt, s mikor énekelt, az ember azt mondta volna rá, hogy valósággal szent. Egy este, a várost megaranyozó, hunyó nap tüzétől körüllobogva, kölcsönösen megvallották egymásnak szerelmüket, egy vasrács mellett, melyre bimbózó hajnalka csavarodott föl . . .

És aztán . . . később . . . a lány alig volt tizenkilencz éves, ő huszonegy . . . mindaketten elvesztették eszüket . . . és átadták magukat a szerelemnek . . .

Oh! Nagy Isten! könyörgött az abbé, befejezvén a *Gloria*-t, légy segitségemre, hogy elüzzem a kisértőt . . .

Tu solus altissime Jesu Christe . . .

De hasztalan kulcsolta össze a legnagyobb erőfeszitéssel kezét, s mikor fölkiáltott: *Dominus vobiscum,* a kis Peaudure csaknem gunyosan válaszolta rá:

Cum spiritu tuo és a mult emlékei még számosabban, még élénkebben tolongtak homloka mögött.

Eszébe jutot makacs elhatározása, hogy elveszi a lányt, miután már elcsábitotta, szülei meg nem ingatható ellenkezése, Cécile váratlan, büszke távozása, az ő hosszu angliai utja, melyet ráerőszakoltak, hogy »feledjen«, aztán visszatérése, apja, anyja egymásra következő halála, huga kolostorba lépése és aztán az ő végtelen egyedülléte. Tétlen magánya, miután több izben hasztalan kutatott, hogy föllelje a leányt, kit még mindig szeretett. Később fájdalommal, szégyennel, szemrehányással sulyositott magánya, mikor öt évre rá, véletlenül biztos forrásból megtudta, hogy Cécilenek Blois-ból való távozása után fia született, aki él, akinek ő az apja!

És akkor elcsüggedve a megujitott és folyton meddő fáradozásokban, mert az anya és gyermeke rejtekét kipuhatolni nem tudta, elhatározta, hogy életét istennek szenteli . . . És éppen ma huszonöt esztendeje szentelték fel és huszonkét esztendeje mulott annak, hogy Pricourt papja.

Mily hosszu évek!

S az abbé e bánat özönében is, a szokás erejénél fogva, jól-rosszul elért az offertorium végéig, s annál a résznél tartott, midőn a miséző papnak hátra kell fordulnia a hivőkhöz e szavakkal: »Könyörögjetek, hogy áldozatom, mely a tiétek is, tetszetős legyen az Ur, a mindenható Atya szemében«; de e perczben a hallgató csendben dal csendült meg, tisztán, gyöngéden, édes mélabúval.

Rajmond rögtönzött az urfelmutatás előtt.

S a mint hangja kibontakozott, ez a nyugodt, enyhe dallam lecsendesitette a papot, szivét nyugalommal, derüvel töltötte be, visszaadta eszét, bátorságát; és imaközben élvezte, lelke mélyén követte, gondolatban kisérte és dudolta azzal a lelki hanggal, mely bennünk van, mely épen ugy elzengi rejtett örömünket, mint titkos bánatunkat.

Ugy tünt föl előtte, mintha már hallotta volna ezt a dalt . . . Oh! régen . . . régen . . . évekkel előbb . . . talán gyermekkorában . . . Igen, igen, csakugyan hallotta, énekelte is, betéve tudja!! De ez még nem minden . . . ennek a dalnak szövege is van . . . Hogy is megy? . . .

»Kiért az én szivem dobog . . .«

Ah! nem, jó Isten, ez lehetetlen! . . . De mégis . . . Ez az a szöveg, egy bánatos breton dal szövege, melyet Cécile a Loire napfényes, derüs partján dalolt . . .

Kiért az én szivem dobog,
Künn jár a kéklő tengeren . . .

— *Per omnia saecula saeculorum,* sóhajtott Guérange abbé és hideg veriték gyöngyözött halántékán.

— *Amen* felelt rá a kis Peaudure. És a dal zengett tovább a harmoniumon:

Csevegd el néki, kis madár:
Nem lettem hozzá hűtelen
És forró keblem várja már! . . .
És forró keblem várja már! . . .

Aztán ujra kezdte, mindig édesebben, lágyabban és a pap azt vélte, hogy egykori . . . tegnapi . . . szerelmesét hallja . . . a szőke, az ezüsthangu Cécile dalol . . . Éppen igy hajlitotta a hangját, éppen igy tartott szüneteket, éppen igy szinezte, árnyalta, éppen ily búsan, poétikusan zengte! . . . Hogyan lehetséges az, hogy Raymond ismeri ezt a dalt? hogy *igy* eljátszsza . . . Mintha Cécile ott volna mellette, mintha ihletné, mintha a kezét vezetné? . . .

Ekkor vakitó világosság czikázott át agyán és mindent megértett.

Ez a fiatalember az ő fia! Fiát adta vissza Isten, igen, megmutatta *hoc signo,* ezzel a szerelmi dallal, hogy megbocsátja vétkes ifjuságát.

S mint a villám, ugy ragyogott fel lelkében: csoda! Isten csodát tett értem!

Elérkeztek az urfelmutatáshoz, és a csengetyü megzendült, hogy a hivőket figyelmeztesse.

Guérange a fölindulástól, félelemtől, boldogságtól szinte ájultan fogta meg az ostyát, de még mielőtt fölemelhette volna, szélütötten zuhant az oltár elé.

A megrémült hivek odarohantak és sulyos testét csak nagy ügygyel-bajjal tudták a sekrestyébe átvinni.

De hiába volt minden erőfeszités, egy óra mulva, eszméletét vissza sem nyerve, kiadta lelkét, abban a karosszékben, melybe helyezték.

Raymond egy pillanatra sem hagyta el. Folyton mellette volt, s halála előtt néhány perczczel hallotta, hogy a tisztelendő annak a breton dalnak a szövegét dadogja, melyet ő mise alatt játszott:

»Kiért az én szivem dobog . . .«

És mikor már mindennek vége volt és ez a szegény falusi plébános örökre mozdulatlanul, jéghideg, elfeketedett arczczal feküdt ott, a fiatalember tiszteletteljesen lezárta a halott szempilláit, nem is sejtve, hogy édes apja szemét fogja le.

Az asszonyok szótárából.

Irta: KARR ALFONZ.

Az asszonyoknak van a maguk használatára külön szótáruk. Aki nem érti és nem beszéli ezt a nyelvet, annak le kell mondania az asszonyokkal, az igazi asszonyokkal való érintkezésről s csak az olyanokkal való beszélgetésre kell szoritkoznia, akik a macskát macskának hivják s az érzelmeket igazi nevükön nevezik. Nincs érdekesebb, mint a társalgás ezen a nyelven. Amit mondanak, az nem érvényes; egy szót sem értenek ugy, ahogy mondják s mindent ugy értenek, ahogy nem mondják. Ime néhány mutatvány ebből a nyelvből:

TISZTÁN JÁRNI. — Minden valószinüség szerint nem szappanra és mandulatejre vonatkozik ez a kifejezés. Egy férjnek, aki némi megjegyzéseket koczkáztatott a felesége hétezer frankos ruhaszámlájára, ezt felelte az asszony: »No hallod, csak kell tisztán járnom!«

UGY ÖLTÖZNI, MINT A TÖBBI. — Ez ezt jelenti: Legyen éppenannyi és éppoly drága ruhám, csipkém és kalapom, mint azoknak az asszonyoknak, akik a legdrágább ruhákat, legszélesebb csipkéket és legujabb kalapokat viselik és legyen mindez még egy kicsit drágább, szélesebb és ujabb, mint az övék.

NINCS MIT MAGAMRA VENNEM. — Vannak férjek, akik az asszony ama kijelentésére, hogy »nincs mit magamra vennem« azzal felelnek, hogy felsorolják a feleségük birtokában levő összes szoknyákat és kalapokat. Ez azért van, mert nem értették a mondatot. »Nincs mit magamra vennem« — ez azt jelenti, hogy jelentkezett valami alkalom vagy ürügy uj ruha vagy uj kalap vásárlására és ezt az alkalmat elmulasztottad. Más szóval: »Nincs mit magamra vennem« igy forditandó: »Már régen nem kaptam uj ruhát, uj kalapot.« Ha a feleségednek ötven ruhája és ötven kalapja van, nem szabad ezzel érvelned, mert az érvedet nem fogadják el. Sőt ferde helyzetbe jutsz, mert nem arra feleltél, amit kérdeztek.

JÓKÉPÜ ASSZONY — az olyan asszony, aki vagy ragyás, vagy ritkahaju vagy akinek nagy a szája. Rövidebben: jóképü asszony az, akinek rossz a képe.

SZÉP NŐ — az olyan, aki már nem fiatal, kissé elhizott, abszolute nem elegáns és a kinek a keble nagyon magasan helyezkedik el.

EGÉSZSÉGES NŐ — a legnagyobb gorombaságok egyike. Értelme: közönséges kövér perszóna. De ez olyan illetlen kifejezés, hogy jó társaságban nem is használják.

SZELLEMES ASSZONY — vagy »igen szeretetreméltó asszony« az olyan, aki se nem szép, se nem jóképü.

JÓ ASSZONY — rút és ostoba.

KITÜNŐ ASSZONY — oly nagy gorombaság, hogy le se fordithatom.

ÖN NEM ÉRT ENGEM. — Ezt jelenti: Ön nagyon is jól ért engem, de nem akar felülni annak a hazugságnak, melyről azt véltem, hogy önnel el fogom tudni hitetni.

ÁRTALMATLAN EMBER — az olyan ember, akivel az asszony semmiért végezteti el mindazokat a dolgokat, melyekért másnak mindennel kellene megfizetnie. Csakhogy az ilyen ártalmatlan ember azt hiszi, hogy valamikor meg fogják fizetni a szolgálatait s mikor látja, hogy reményei nem valósulnak meg, ugy érzi, mintha meglopták volna. Az asszony helyzete ebben az esetben: azt hiszi, hogy ingyen kapott valamit, pedig hitelbe vásárolt, azzal a szándékkal, hogy sohasem fizet. Az asszony, mikor a férfi jutalomért jelentkezik, azt mondja: »Én tisztességes akarok maradni«. Vagyis váltóval fizet és a lejárat napján letagadja az aláirását.

INNEN-ONNAN.

△ **A honmentők.** Azért irom ide ezt a czimet, mert nem helyes. A nagyváradi jogakadémia professzorairól van szó, akik saját bevallásuk szerint a hont, a monarchiát, a dinasztiát és az uristent akarják megvédelmezni Somló Bódog jogakadémiai tanár fölforgató tudománya ellen. Ám a saját bevallásoknak nem kell mindig hitelt adni. Én legalább nem hiszem el az illető uraknak, hogy olyan tudatlanok volnának, milyennek magukat tettetik. Somló Bódog maga csak három hónapja tanárja a Bozóky Alajosok akadémiájának s már is roppant sokat ártott nekik. Ez a fiatal ember nem odavaló, más a gondolkozása, nem szivesen látják s okvetetlenül olyannak vette el a kenyerét, akit szivesen látnának. Ennélfogva jó volna, ha elkotródnék onnan, vagy magától vagy kényszeritve. Igy áll a valóságban ez a Luther Mártoni-ügy, melytől a klerikálisok féltik az uristent, a liberálisok a tudomány szabadságát. Azt hiszem, sem az egyikről, sem a másikról itt nincs szó, mert hiszen a döntés végső sorban *Wlassics* Gyula kezébe kerül, aki a Pikler Gyula eseténél bebizonyitotta, hogy ha a tudomány szabadságáról van szó, ő nem engedi megkötni a kezét. De igenis egy másik igen csunya, modern tan nyilatkozik meg a klerikális urak magatartásában, az, amely a létért való küzdelemről szól. A Bozóky Alajosok husz év óta ülnek a tudomány tojásán és semmit sem költöttek ki. Pedig csak ugy eszi őket az ambiczió. Aki ott van, az öklére borul: s még mindig nem vagyok pesti egyetemi tanár. S most jön ez a fiatal tacskó s rögtön ott van, ahol ők annyi ideje ülnek. S kinyitja a száját és népszerüvé lesz. Pestre megy föl-olvasni, ahol ismerik, becsülik. Mi lesz ebből? Meglássák, ebből hamarább lesz pesti egyetemi tanár, mint a Bozókyakból! Melyik keserü ambiczió tudna ebben keresztényi türelemmel megnyugodni? Nem, a kigyót legjobb a petéjében elpusztitani s a gondolkodás szabad szárnyát legsikeresebb a tekintély ollójával nyesegetni. Ennélfogva megvédelmezik ellene a hazát és a vallást. Nagyon szomoru eset, hogy még ilyen szegény emberek vannak a világon.

* * *

♂ **A tőzsde meg a párbaj.** A tőzsdén, a honnan idáig nem zárták ki azt, aki nem párbajozott, a héten elhatározták, hogy kizárják azt, aki párbajozik. Ami, bár a határozat formája nemleges, határozottan azt jelenti, hogy a tőzsde átváltozott lovagias testületté. Mert ha valahol, ugy a tőzsden bizonyára megvan a kellő fogékonyság annak a megértésére, hogy párbajozni és lovagiasnak lenni éppen annyira nem teljességgel egyértelmü, mint a hogy nem jelent teljességgel egyet a nem párbajozás a demokratasággal. Az ember lehet demokrata akkor is, ha verekszik, és lehet igen lovagias gondolkozásu akkor is, ha a párbajozásnak nem barátja. Aki a párbajt oktalan intézménynek tartja, vagy éppen ostobaságnak, logikusan nem tehet egyebet, minthogy teljességgel nem törődik vele és logikátlanabbul nem cselekedhetik, mintha az erre az ostobaságra való készséget, vagy a tőle való tartózkodást elsőrangu kritériummá emeli. Ezért nem valami ragyogó dolog, sőt nem is valami logikus dolog a tőzsde határozata, a mely a duellumot olyan hatalommá teszi, a mely kidobhat a falai közül valakit, ha ennek a valakinek semmi olyan büne nincs is, a miért el kellene távolitani. Ez nemcsak elitélése a párbajozó készségnek, de egyuttal rangemelése is, mert dehonesztáló hatása azért az ilyen kizárásnak nem lesz. Sokkal logikusabb lett volna, ha a tőzsde, a mely különben sem kaszinó, ha már okvetetlenül határozhatnékja volt, kimondja, hogy ép oly kevéssé törődik a kihivó viadalos gerjedelmével, mint azzal, ha a kihivott nem vesz tudomást a provokálásról és a járásbiróhoz küldi a segé-

deket. A tőzsdei differenciákat ugy se lehet a vivóteremben elintézni, egyéb differenciákhoz pedig igazán semmi köze a tőzsdének.

* * *

△ **Móricz Pál.** Bukott a régi rendszer, hullnak a korruptió lovagjai. S mikor egy-egy kidől a becsmérelt gárdából, akkor megilletődve látjuk, hogy talpig becsületes emberek voltak, akik ráfizettek az életükre. Móricz Pál is ilyen tipikus Tisza-kreatura volt. Összeszedett tömérdek vagyont: ez volt a korrupczió. Csődbe került: ez volt a nemezis. Szegényen, visszavonultan élte le hátralevő esztendeit: ez volt az expiáczió. De ha olyan nagy volt a korrupczió, hogy érvényesülhetett a nemezis? S ha a husos fazék olyan bőséges, mért nem jutott belőle éppen annak, aki éhes? S ha mindez igaz, hát hogy volna igaz, hogy ez a jó lelkü, tisztesfejű öreg ur most a kripta csöndjében mégis patriarha, akit mirdenki tisztel visszafelé is? Lassankint a halál igazságot fog szolgáltatni minden élőnek. Tisza Kálmán is megdicsőült már, a korhadt rendszer oszlopai sorra kivonulnak a magánéletbe, az öreg ezzel nem lesz boldogabb, a közélet nem lesz tisztább, a panasz és a gyanusitás el nem némul. S a korruptakról sorra kisül, hogy derék, becsületes emberek és hazafiak. A jó isten értse ezt az érthetetlenséget, mely annyira természetes!

* * *

△ **Elhamarkodott poézis.** Simplex kollegánkat bajos megvádolni tulságosan poétikus hajlamokkal. Amikor tehát először életében mégis a magasabb szférákba iparkodik, bizonyosak lehetünk benne, hogy az avatatlan repülők végzete utóléri. Megénekelte a színésznő és a hadnagy tragédiáját az első nap adatai szerint, a maga módja szerint magasztalta az ifju szerelem mindenhatóságát és fönségét és helyet reklamált a szerelmes párnak a mennyországban. Azóta, hogy Simplex czikke kinyomatott, kisült, hogy a hadnagy, hála istennek nem halt bele sebébe, sőt előreláthatólag nem is fog meghalni, nem is azért akart megválni az élettől, mert kedvese nélkül nem tud élni, ellenben a szegény színésznő nem akart élni kedvese nélkül, aki el akarta hagyni, hogy mást vegyen feleségül. Az eset igy is szomoru, a szerelem benne igy és mindenható, de a különös esetből mindennapos lett. S a szkeptikusok, akik az első hirre meghatva adták be derekukat: hát mégis? most fejcsóválva konstatálják: hát mégsem! A szerelem tragédiáiban mindig csak az *egyik* tud meghalni, az is csak akkor, mikor a másik hitehagyott lesz. A szerelem tragédiájából megint csak a megunt lány tragédiája lett, aki gyufaoldatot ivott. De azért Simplex ne sajnálja, hogy egy pillanatra megindult: Azért sok szép motivum van ebben a szomoru drámában és emberei nem kevésbbé sajnálatra méltók azért, hogy csak emberek voltak.

* * *

□ **Ammoniák és munkaszünet.** A budapesti kereskedősegédek, miután a gyülések, memorandumok, fenyegetések és sztrájkok nem használtak ammoniákkal és karbollal próbálják megcsinálni a maguk vasárnapi munkaszünetét. Amelyik boltos nem tett eleget a kérésüknek, annak boltjába a kulcslyukon át ammoniákot föcskendeztek, hogy majd másnap a vevők orrukat befogva meneküljenek a maradi főnök helyiségeiből. Hallottunk hasonló esetről a minap: a párisi borbélylegények, miután már semmi sem használt, közhirré tették, hogy, aki vasárnap délután jön borotválkozni, annak összeszabdalják az arczát. Ime, a franczia mindjárt egy kis forradalmat csinált, amelynek Dantonja valamelyik bodrosfürtü fodrászlegény, guillotineja a borotva, s amelyben vér folyik, akármilyen kevés, de mégis igazi vér. Erre, mifelénk, Kelet felé már bűzzel dolgoznak az igazukért harczolók. Szegény Neszmélyi Artur barátunk, aki a Vigszinházban az első assafoetida lövegeket irányozta a bécsi szinészek felé, iskolát csinált. Az assa helyett megjelent a szocziális kérdések harczmezején az ammoniák, s amit annyi ökölbeszoritott kéz nem tudott kivivni, azt talán elintézi ez az orrfacsaró, könnysajtoló illat. A módszer a legnagyobb jóakarattal sem nevezhető izlésesnek, de hát ilyen esetben az izlés vajmi kevés szerepet játszik. Csak jellemző, hogy ebben a pénzhajhászó, kegyetlenül rideg, érzéketlen társadalomban már mással nem lehet egy tisztességes követelést kivivni, mint bűzzel. És talán még ezzel sem.

* * *

ð **Tandalóra.** Ez nem egy romantikus opera czime, hanem uj *bővülete* az elemi iskolai tantervnek. Az elemi iskolában ezután nótákat énekelnek és a népdal tananyaggá komolyodik. A fiuk meg a lányok ezentul felelni fognak a Sir a kis lány . . .-ból, a melyet lehetőleg csillag alatti jegyzetekkel fognak énekelni. Az iskola jó dolog, hasznos dolog, a nóta meg szép, a jónak, hasznosnak és szépnek tanszerü tömöritése ellen természetesen nem lehet szót emelni. Dalolni jól esik annak is, aki tud, de még jobban annak, aki nem tud. Az emberek az életben is jobban szeretnek nótázni, mint reciprok egyenleteket megfejteni: viszont azonban az is igaz, hogy énekelni is csak akkor jó, ha az embernek kedve van hozzá és nem bizonyos, hogy éppen kedden és pénteken kilencztől tizig akarja elfujni a Kék nefelejts . . . Kék nefelejts-et. De hát az élet nem ugy van berendezve, hogy az ember okvetlenül azt a nótát fujhassa, a a melyet szeret és akkor, amikor kedve van hozzá. Ezért bölcs dolog, ha már az iskolában megtanulja a tandalórán a fegyelmes nótázást, és egyszerre el tudja énekelni a De fene jó kedvem van . . .-t akkor is, ha tiz perczczel előbb a számtantanitó ur egy marékra valót kitépett az üstökéből.

* * *

*** **A gyorsaság.** A madridi automobil-verseny áldozatait mindenesetre részvét kiséri sirjukba, de abban az általános felförmedésben, amely az automobil-sport ellen megindult, részt még sem vennék. Hiába, a motor-kocsi mégis az uj idők legszebb találmánya s az marad mindaddig, mig a kormányozható léghajót föl nem fedezik. A gyorsaság döntő faktor a mivelődéstörténetben: az első vasut, az első táviró-drót s az első telefon-kagyló kemény vonásokkal iródtak bele korunk históriájába. Mentől nagyobb a sebesség, annál kisebb lesz a földgolyó s annyival inkább vagyunk urai térnek és időnek. Hogy ebben a harczban egyes katonák elesnek, szomoru, de épp oly természetes s a kérdés csak az, megéri-e a vivmány az áldozatokat? Ma egy automobil 126—140 kilométeres sebességet tud kifejteni, vagyis olyan gyorsasággal szalad végig az országuton, amelyre sem a ló, sem a gőzvasut, sem a kerékpár nem képes. A közlekedési eszközök ilyen fürgeségéről eddig nem volt fogalmunk s ha nincsenek versenyek, talán soha nem is lett volna. Ám, a mérkőzés ingerli az embereket, a gyárosokat, a nézőket, a chauffeuröket, akik minden képességüket latba vetik, hogy elsők legyenek az elsők között. Ha nincs verseny, soha meg nem született volna sem a pneumatic, sem Eclipse, sem az immár széditő gyorsaságra szert tett benzines szekér. Minden valamire való találmány természetrajzában benne látjuk, hogy előbb rombol, aztán hoz csak hasznot; igy tett Franklin sárkánya, igy Schwarz lőpora, igy az első gőzkazán, a légszesz, sőt az első krumpli is. Az emberiség feladata a létre hozott erőket bölcsen domesticálni s a maga javára forditani. Akik ma az automobilon — gondozatlan országuton, ezer baj közt — robognak, épp ugy ki vannak téve a veszedelemnek, mint a háboruban az első sor katona. Bizonyos czélért küzdenek s ez menti sportjuk szörnyüségét, ez magyarázza meg vakmerőségüket. Ha fogy a bennünket akadályozó idő, növekszik a saját életünk; mentül kisebb lesz a világ, annál nagyobbá válik a magunk területe. Ilyen czélért mindenesetre érdemes küzködni, sőt meghalni, mikor a lét amugy is olcsó és a feladatok annyira megfogytak.

ŏ **A legöregebb asszony.** Nehány hét előtt Szegeden halt meg a legöregebb asszony — a szegényházban, a mult héten Frankfurtban halt meg a legöregebb asszony — a szegényházban, a héten meg Budapesten halt meg a legöregebb aszszony — szintén a szegényházban. Felötlő, érdekes és gondolkodásba ejtő a legöregebbek utolsó állomásának ez az egyazon volta: a szegényház, a hol a senki semmijei huzódnak meg az irgalom födele alatt. Azt végre is merészség volna föltenni, hogy a legegészségesebb hely, a mely a hosszu élet föltételeivel a leggazdagabban föl van szerelve, a szegények háza volna. Ugy kell tehát lennie, hogy nem a szegények háza adja a hosszu életet, hanem a hosszu élet a szegények házát. Ami azt jelenti, hogy mindazok számára, akik élünk, csak egy bizonyos idő tartamára ád ellátást az erő, a mely az embernek munkában es anyagban adatott. A milliomosok nem igen kerülnek a szegényházba, de nem is érnek százöt esztendőt. Ők intensivebben fogyaszthatják a nekik rendelt részét az életnek és mikor készen vannak, mennek a mauzoleumba pihenni. Akik azonban csak szemenként kapják az élet gyümölcseit, sokáig kell várniok, mig készen lettek a maguk adagjával. A hosszu idő alatt lekopik mellőlük minden hozzátartozójuk, ugy kerülnek a szegényházba, mig elfogyasztották végképen az életüket. Lehet azonban, hogy nincs igy: az egész élet csak várakozás és mindenben ugy van az, hogy a szegényeket szokás legjobban megvárakoztatni.

* * *

⁂ **Az állatkert.** Még a nyűtt vonóból is lehet virágos jázminbokor, még a szomoru saskeselyükből és nyugalmazott páviánokból is lehet hasznot huzni. Az állatkert ellen beszélt egy ur a fővárosi közgyülésen, borzalmas panamákat emlegetve a gnúk és strucczok világából. Szó sincs róla: ebből egy szót sem hiszünk el, mert amugy se tudnók bebizonyitani és a sajtótörvények korlátai közt ez aranynál is aranyabbat érő motivum. De azt látjuk, hogy ez az állatkert, vagyis néhány tengeri malacz, kiselejtezett oroszlán és molyette róka gyüjteménye minden inkább, mint okulásra és gyönyörködésre méltó sereglet. Az utolsó vásári bódé különb dolgokat tud produkálni s a muzeum műtömései valamit alig különböznek e bánatos fenevadaktól. Az állatkert tulajdonképpen a tudománynak is segédeszköze volna s teret adna a fiziológiai tételek kutatásainak. Párisban a Jardin des plantes-ban kisérleteket tesznek különböző keresztezésekkel, ezzel módot nyujtva a fajok korlátainak megállapitására, Angolországban a saturatiot tanulmányozzák, a német állatkertek pedig nemcsak a faunát, hanem a flórát is népszerü uton akarják megkedveltetni az emberiséggel. A mi állatkertünk Sümegi ur szerint csak betonirozóknak nyujt hasznot, amit hallva Buffon és Nathusius, bizonyára meg volnának lepve. Mindenesetre kivánatos tehát, hogy a természetrajzi lomtárt átvizsgálják, kiselejtezzék s vagy átalakitsák vagy szélnek bocsássák. Igy, ahogy van, a felszerelés nem ér egy fabatkát s a czementező iparnak is csak ideig-óráig nyujt módot az érvényesülésre.

A Fiumei első magyar rizshántoló- és rizskeményitőgyár r.-t. évi rendes közgyülése elhatározta az alaptőkének 1070 drb 1000 koronás részvény kibocsátása után 1,930.000 K-ról 3,000.000 koronára való felemelését. A kibocsátás idejének és módozatának megállapitását az igazgatóságra bizta a közgyülés azzal a korlátozással, hogy a régi részvényeseket elővételi jog illeti meg és pedig minden két régi részvényért egy uj részvényre, a többi részvény szabad kézből adassék el, a kibocsátási árfolyam 160%-nál alacsonyabb ne legyen és az ázsió-nyereség a tartalékalap gyarapitására fordittassék. A 409.899 korona tiszta nyereségből részvényenkint 150 K. = 15% kerül osztalékra, 21.163 K. pedig uj számlára iródik. A »Hungária« egyesült gőzmalmok r.-t. uj kibocsájtásu részvényeiből a társaság a régebbi részvény birtokáért járó osztalék erejéig vásárolt névértékben. Az igazgatóságba uj tagul beválasztatott Rosenberg Félix.

SZINHÁZ.

A titok.

Vigjáték 3 felvonásban. Irta Pierre Wolff. Forditotta Fái Béla. A Nemzeti szinház péntek esti bemutatója.

Ha az ember végignéz egy-egy tizenöt-husz év előtt divatos darabot, mint amilyen például az Abbé Constantin: elméláz rajta, hogy ezen a csinos jelentéktelenségen annak idején mi tetszett oly mértéktelenül? Változnak az idők, változnak az emberek, mondogatják, mikor egyszerre csak egy haute nouveauté, latest fashion darab mutatja, hogy nem változtak sem az idők, sem az emberek — legalább még mindig vannak irók, még pedig épen az ügyesek s a ravaszok fajtájából valók, akik idején valónak itélik kedveskedő élelmeskedéssel számitani a közönség meghatóságára. Ilyen számitó Pierre Wolff is, és számitásában nem csalatkozik. Legalább minálunk nem, s nyilván Párisban sem, sőt ott talán még kevésbbé, mert hiszen a bourgeois szereti, ha meghatják vagy éppen megrikatják, s még királyoknál és herczegeknél is jobban szereti a szinpadon látni önnönmagát, amint ő jó, kedves, aranyos, amint szereti a gyerekét vagy az unokáját, s amint rideg külseje alatt érző sziv dobog. Mint Berthold Auerbach novelláiban: ebben a darabban is oly kedvesek a félreértések, oly édesek az emberek, oly szeretetreméltóak a bonyodalmak s oly szivhezszólóak a megoldások, hogy az ember rosszul van tőlük.

De sebaj, van ennek a fajta költészetnek egy igen jó oldala is: az, hogy minden nagyobb igény nélkül áll elénk. A Pierre Wolff kis meséje: egy jó házból való fiatal ember regénye, ki titokban együtt él egy kis masamódlánynyal, gyermekük is van, a szülei, megismervén és megszeretvén a kis unokát, külön-külön hajolnának arra, hogy elvegye a leányt, de egymástól nem merik a dolgot nyélbeütni, mig aztán a ház egy jó barátjának kegyes intrikája megvallatja velük egymásnak, hogy titokban s külön-külön hetek és hónapok óta hány órát töltenek mindennap kis vad-háztartásban: ez a mese s ennek házassággal való befejezése bizonyára se nem ibsenkedik, se nem hauptmannkodik, s távolról sem akar több lenni olyasminél, mint a kedves német Familienrománok — legfeljebb hogy ezenfelül mód és alkalom akar lenni arra, hogy a jellem-szinész ezer és egyedszer eljátszsza benne azt a fentebb emlitett kolportázs-regény és külvárosi szindarabtipust, kinek rideg külseje alatt érző sziv dobog, a jellemszinésznő pedig azt az aranyos okos asszonyt, aki szelidséggel viszi az urát arra, hogy azt tegye amit ő akar.

Rákosi Szidi és *Ujházy* el is játszsza kedvesen, melegen, szeretetreméltóan mókázva, csókolnivalóan komédiázva, elérzékenyitően elérzékenyedve. A közönség szivesen és szeretettel tart velük, annál is inkább, mert a darab gyerek körül forog, egy öt éves kis fiu körül, s vadállat, akit akár egy melodráma is el nem érzékenyit, mikor gyerekről van benne szó. A kis fiut *Váradi* Ilike adta, a Váradi Antal kis leánya, s a kis kisasszony alighanem született szinésznő, olyan bátor, bájos, leleményes, sőt ravasz is volt. Még egynehány esztendő, s ő lesz a jövendő Paulay Böskéje. Komoly elismeréssel külön kell kiemelni a darab ép oly zamatos, mint amilyen merészen hétköznapos beszélgető hangu forditását, melylyel *Fái* Béla mint forditó találja meg azt a máról való szinpadi társalgási nyelvet, amit eredeti darab-iróink még megkeresni sem igen próbálnak.

Pp.

IRODALOM.

Therapia. *A gyógyitó tudományok könyvtára.* Orvosoknak megbecsülhetetlen fontosságu vállalat ez, melyet *dr. Justus* Jakab, a kiváló bőrgyógyász és *dr. Szerb* Zsigmond, gyomor- és bélbajok speczialistája szerkesztenek. Tizenkét kötetben az orvostudomány elsőrangu szaktudósainak műveiből ismertetik és foglalják egybe a különböző specziális betegségek therapiáját, a betegségek pontos szakszerü leirásával, a legmodernebb szempontokból, elsősorban gyakorlati czélzattal. Az eddig megjelent három kötet, melyekben *Moravcsik* Ernő (idegbetegségek), *Goldzieher* Vilmos (szembetegségek) és *Székely* Ágoston (hörgök, tüdő- és mellhártya) ismertetik a maguk specziális tudományosságukat, igazi kincsei a magyar tudományosságnak. A legnagyobb tudományos megbizhatóság mellett, hiján minden professzori fontoskodásnak, ezek a kötetek az orvosnak valósággal kellemes olvasmányok s minden tekintetben hasznos utbaigazitói a gyakorló-orvosnak, aki nem foglalkozhatik állandóan az összes orvosi tudományok figyelemmel kisérésével. Orvosaink eddigelé német kompendiumokra szorultak, melyeknek kiszoritása már azért is kivánatos, mivel azok többnyire dogmatikus professzorok teoretikus bogarait hirdetik a gyakorlatban föltétlen bevált igazságok helyett. A tizenkét kötetes, szép kiállitásu mű Singer és Wolfner czég kiadása.

Versek. Irta: *Mezey* Sándor. Budapest, 1903. Ára: 2 korona 40 fillér. Rokonszenves, álmodozó lélek tükre ez a verskötet; de legjobban tetszik benne és legmegnyugtatóbban hat az *Előszó* három strófája. Ijesztenek — irja benne a szerző — hogy dalomnak nem lesz visszhangja; de mit törődöm vele? A csalogány is, ha elzengi búját, a szive megkönnyebbül és nem kérdi, hallgatnak-e reá? Aki e verseket irta, annyira derék embernek látszik, hogy szinte rosszul esne megmondani róla, hogy mint költő kissé gyenge, — mindenesetre gyengébb, semhogy szava erősebb visszhangot támasztana. Ime azonban, reá nézve ez mellékes és mert önmagának dalol, minden lelkiismeretfurdalás nélkül irhatjuk meg róla a kedvezőtlen igazságot.

Rákosi Viktor összes munkáinak ujabb négy kötete éppen olyan, mint az előbbi négy volt. Nagy leleményességgel czifrázza fel ujra meg ujra a törzs-meséket, s elég uj élczet tud kicsiholni a tárcza-novellák régi apparátusából. A mulatságost nem condensálja egyes alakokba, sem helyzetekbe; rendesen inkább magának tartja, s előadási módja révén, meg közbeszólásaival tüzdeli az elbeszélésbe. Akik a Mark-Twain-féle párhuzamban sántikálnak, itt botlanak meg rendesen. Az erőteljes amerikai satira meg szarkazmus tisztán objectiválódik; az iró nem cseveg fesztelenül alakjaival, nem nyomul be minden novellájába; ha megteremtette embereit, sorsukra bizza őket. Rákosi mindig gyámkodik felettök; szemünk sohasem tapad osztatlanul az alakra, minduntalan mellettök áll az iró. Sipulusznak azt a sajátságát éppen olyan keveset emlegetik, mint a hogy elszokták hallgatni azt az irói érdemét, hogy nyelve tiszta, tősgyökeres magyar, ment mindenféle vétségtől, s nem olyan borsos-paprikás, hájszagu, mint némelyik ujabb irónké, aki affectálja a népiest, s nem is olyan körmönfont, czikornyás és sujtásos, mint egy-egy régebbi tárczairó hires »zamatos« stilusa. Ezt a tisztaságát Rákosi akkor se veszti el, amikor képzelete és léleményessége nem huzódozik is elég erélyesen az ötlet-irodalom apró cselfogásai- és psychologiai gáncsvetéseitől. A stilbeli hibátlanságnak ez a szerény érdeme biztosan sokak kezében ott tartotta a Sipulusz könyveit, amelyek szokatlan correctséggel kimélik meg stil-érzékünket a szapora felháborodástól.

Kisteleki Ede: Feltámadunk. (Szeged, Endrényi Imre). Hogy egy poéta 59 számozott verssel forogjon egyetlen alapeszme körül: arra a magyar irodalomban nincs példa, s a külföldiben még kevésbbé lehet. Töméntelen érzés meg idea belefér egyetlen versbe, s minek egy hangulatot ennyifelé széthasogatni? A kegyelet a megholt apa iránt nagy és nemes érzés, de 59 verset nem sugallhat egy halál gondolata s elképzelni is lehetetlen olyan érdekes költőt, akinek az elmulásról ennyiféle mondanivalója legyen. Ilyen tömeg-áruval nem is ment még más a piaczra, csak Pósa Lajos, az *Édes anyám* könyvével. Petőfi is szerette az anyját s elsiratta apját, de nem jutott eszébe róluk egész kötet irni. Az az érzés és hangulat, amely százfelé darabolódik, hogy kristályosulhatna ki? Magyar szokás, hogy egy-két jó vershez egy kötetre menő ráadást rögtönözzünk, csak hogy a jót nehezebb legyen kihalászni a selejtesből, éppen nálunk, ahol ugy is lanyhán horgásznak versekre. Az is különös, hogy mikor máshol a vidék önti a művészi centrumok felé a témákat, a kedély és a nyelv frissen fakadt kincseit: a magyar vidék nemcsak hogy tesped, hanem kész áldozata a főváros tévedéseinek. A honnan a földszagnak meg a széna-illatnak kellene beáradni, ott pesti kávéházi ötletektől várják az ihletet és utmutatást. Igy esett most áldozatul Kisteleki a tiszta Szegeden a legujabb városi szófacsarás ballépéseinek, mikor olyan kifejezéseket igtatott a verseibe, mint: »*szelidtele* lágyan«, »e vég a *bizonyja* mindenkori létnek«, meg »a végnek a képe *megenyhel*«. Ő nála ez a szó-csürés-csavarás nem lesz állandó, s talán ujra elő fogja venni, régebbi tisztább stilusát, épebben faragott mondatait, s változatosabb és gazdagabb verstémáit.

Falusi történetek. Ezen a czimen tizenöt apró novella jelent meg *Vértesy* Gyulától, aki kedves mesemondó tehetségét egyelőre szegre akasztva, mostanában a tant ügyeli fel Szeben vármegyében, s a zöld szászokat iparkodik belepaczifikálni a magyar kulturába. A kötet bármely könyvesboltban megszerezhető, s az ára egy korona.

Dózsa Endre: Cine mintye. (Révai testvérek kiadása.) A józan gondolkodás azt sugallná, hogy csupa jó munkákat várhatunk azoktól, akik a maguk kedvéért irnak, nem hivatalból. A valóság mégis sokszor ráczáfol erre a föltevésünkre s olyanokat is elejt a technika és routine árkaiban, akikben világosan megvan a tehetség csilláma. Dózsa Endrét politikai eszme tüzelte, mikor regényébe fogott, de utjába álltak a tulságosan érdekesre puffasztott alakok, a mesterséggel összekuszált bonyodalom, s az irónak az a nyilvánvaló törekvése, hogy könyvébe mentül többet belepréseljen. Van abban szerelem és nemzetiségi gyülölködés, Ausztria és Konstantinápoly, temetés meg orpheum, osztrák báró, magyar földesur és vén zsidó, 1848. és szofta-világ, legfőképpen pedig egy szoborcsoport, egy magyar, egy román és egy szász paraszt szobra, felettük a pajzsos Hungáriával és ezzel a felirattal: »Szeretet a testvériségben és testvériség a szeretetben.« Ez a szobor ott van az oláh, a szász, a magyar udvarházban, s aki kezet emel rá, arra rádönti a házat, mert pokolgép van benne. Ez a szobor symbolizálja a regény alapeszméjét, amely felirásában közvetlenül is szóhoz jut. Ez a nemzetiségi, politikai és humanisztikus oldalról egyformán megforgatott gondolat huzódik át a regényen, mig végül a gyülölködő családok ivadékait összeházasitja az öreg Lévy Éliás, a csoda-zsidó. Dózsa Endrének ez a második munkája; először a *Budapesti Hirlapban* jelent meg, a kötet elé is Rákosi Jenő irt előszót. Dózsa neve különben nem uj név a magyar irodalomban, atyja, Dózsa Dániel, már ismeretessé tette az erdélyi részen. Dózsa Endre maga is sokat irt, politikai és gazdasági tanulmányokat; hiszen politikus volt, országgyülési képviselő, most Kolozs vármegye alispánja. A szándék, mely tollat adott kezébe, nemes: ebben a nemzetiségi megyében szinről-szinre látja a torzsalkodásokat, s könyve egy eszmével ezek ellen igyekszik gyógyszert nyujtani. A könyvnek nemesebb czélzata, mint a mily művészi kidolgozása, de jó lesz, ha ott »a végeken« olvassák.

A szépség titka czimü, mai számunkban megjelent hirdetést olvasóinknak különös figyelmébe ajánljuk. A párizsi, valódi Dr. Lejosse-féle *Ravissante*-szépitő különlegességek az elegáns hölgyek, művésznők kedvenczei, 30 év óta kaphatók Török József gyógyszertáraiban.

KÖZGAZDASÁG.

A »Kőbányai gőztéglagyár társulat Pesten« május 24-én tartotta közgyülését. Az igazgatóság jelentése szerint a lefolyt üzletévben is csak 7·8 millió téglát gyártott a társaság. A régi gyártmányokból 11·3 milliót adtak el. Utal az igazgatóság a laküresedések statisztikailag kimutatott tetemes csökkenésére, mely a lakosság folytonos szaporodását igazolván, természetszerüleg maga után fogja vonni az épitési kedv emelkedését, s a már most is mutatkozó téglakeresetet. A tiszta nyereség a mult évről áthozott 69 korona 9 fillér betudásával 46.915 korona 03 fillért tesz, ebből osztalékul részvényenkint 16 koronát fizetnek. Az igazgatóságba megválasztották Bálint Sándort, Geiger B. Zsigmondot, Kraemer Samut, Latzkó Adolfot s Czettel Gyulát. A felügyelő bizottság tagjai lettek: Révai Lajos dr., Kraemer József dr. és Deutsch Gyula, póttag Herz Viktor.

A Dunagőzhajózási társaság csütörtökön tartotta Bécsben közgyülését, amelyen *Deutsch J.*, az igazgató-tanács legidősebb tagja elnökölt. Deutsch a közgyülést a következő szavakkal nyitotta meg: Azon körülmény folytán, hogy a sors megfosztott elnökségünktől, kénytelen volt az igazgató-tanács a közgyülést megelőzőleg és az alapszabályokhoz képest helyettest kijelölni. Az én kötelességem leszen a közgyülés vezetése. Dr. Taussig lovag részvényes inditványára elhagyták a jelentés üzleti részének fölolvasását és *Ullmann* udvari tanácsos gyászbeszédet olvasott föl az igazgató-tanács elhunyt tagjai: Bayer K. lovag udvari tanácsos, volt elnök és Demmer Bernát fölött. A gyülés az elhunytak emlékét fölállással és a részvétnyilatkozatnak jegyzőkönyvi megörökitésével tisztelte meg. Ezután vita nélkül vették tudomásul az igazgató-tanács jelentését és megadták ennek a felmentvényt. A tiszta jövedelem hovaforditása iránt tett inditványokat, melyek szerint a 2,105.471 koronányi tiszta jövedelemből az 1901. évi 330.844 K átvitel leszámolása után 15 százalék, vagyis 258.808 K az államkormányzatnak jut visszafizetésképen, 1,536.000 kor. pedig kiosztásra kerül részvényenkint 32 koronás osztalékképen. A megmaradó 310.663 K összeget uj számlára irják át. Ezentul az igazgató-tanács következő inditványát fogadták el: Az eddigi eljárást, mely szerint a hajóbiztositási alaphoz évenkint járultak évi dotációval, megváltoztatják. Ezt a hozzájárulást nem ugy, mint eddig, a hajópark és a hozzátartozó uszályok könyvbeli értékének $1^1/_2$%-ával fogják 3 évre meghatározni, hanem a hozzájárulást csak 1903. évre $1^1/_2$%-al határozandják meg és ez összegből csak annyit használnak föl, amennyire szükséges lesz, hogy az ide vonatkozó alapot megtartsák az eddigi magasságon. Miután a felügyelő bizottságba való választásokat megejtették, elfogadta a gyülés az igazgató-tanács inditványát, mely szerint el kell tekinteni az igazgató-tanács teljes kiegészitésétől, mig a kormánynyal való tárgyalások befejezést nem nyernek és a társaság helyzete tisztázva nincs. Ezen határozathoz képest az igazgatótanács kilépő tagját, Frankl Ferdinándot ujból megválasztják. Függőben hagyják az igazgató-tanács betöltetlen tagsági helyeit, hogy azt a viszonyok tisztázása után egy rendkivüli közgyülésre bizzák. A jelen voltak közt volt Thaly Emil miniszteri tanácsos, forgalmi igazgató Budapestről.

Női festő-iskola, Városligeti fasor 22. Tanár *Karlovszky Bertalan.* Beiratkozhatni bármikor.

HETI POSTA.

Naturalista. Gyenge az irása. A modern szertelenségek iróinak legtöbbször meg van az a qualitásuk, hogy irni tudnak, épp ugy mint a szeczesszionistáktól nem lehet megtagadni azt az egyet, hogy rajzolni megtanultak. Ön, aki naturalistának vallja magát, oly távol esik a naturalizmustól, mint Nagy-Kőrös Rómától. Mindenekelőtt tanuljon meg irni.

Alba Nevis. Valamikor szabályos, szépen kimért sorokat küldözgetett nekünk. Válogattunk is belőle. Most is szivesen látjuk. De ugy rémlik nekünk, hogy ebbe az össze-vissza nőtt, egymásba kuszó, összegabalyogó déli flórába egy kis rendet kellene csinálni; kissé megnyesni, karóhoz kötni. Nem gondolja?

Nagy-Maros. *L.* Ön téved. Mi mindent elolvasunk. Nem is a beküldő, hanem a magunk kedvéért. Fájdalom, a legtöbb esetben hiábavaló munkát végezünk.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **KISS JÓZSEF.**

Elővigyázat szükséges! Nagyrabecsült háziasszonyaink saját érdekében ismételten figyelmeztetünk, hogy a kedvelt és egy évtizednél már tovább mindenütt kitünőnek bizonyult Kathreiner-féle Kneipp-malátakávé csak a zárt eredeti csomagokban Kneipp páter védjegygyel valódi. Csak a Kathreiner-féle Kneipp-malátakávé birja a babkávé ízét és zamatját, a miért is mint pótlék a kávéitalhoz azt finomabbá, enyhébbé és az ínynek ellemesebbé teszi. Babkávé hozzáadása nélkül is a Kathreiner-féle Kneipp-malátakávé kiválóan jóizü és az egyedüli megfelelő pótlás annak helyébe. Ellenben, amit nyitva mérlegelve árusitanak, mindég csak egyszerüen pörkölt árpa vagy maláta, de soha sem »Kathreiner«.

Borprések. Járgány cséplőkészletek.

Elsőrendü hazai gyártmány.

2500 gőzcséplőkészlet és 100.000 különféle kisebb gazdasági gép üzemben.

ELSŐ MAGYAR

GAZDASÁGI GÉPGYÁR

RÉSZVÉNY-TÁRSULAT

BUDAPEST, VI., Váczi-ut 19.

Malomberendezésekre külön szakosztály.

A gazdálkodáshoz szükséges összes gazdasági gépek elismert kitünő minőségben. — Szakba vágó kérdésekkel kérjük hozzánk fordulni. Részletes felvilágositással és árjegyzékkel szivesen szolgálunk dijmentesen.

Morzsolók. Répavágók. Darálók.

Szecskavágók. Ekék. Vetőgépek.

Alapittatott 1859.

Alapitotta Henry B. Hyde.

„EQUITABLE“

Egyesült-Államokbeli Életbiztositó-Társaság.

Vagyon az 1902. év végén 1,796.977,685
azaz egy milliárd hétszázkilenczvenhat millió kilenczszázhetvenhétezer hatszáznyolczvanöt korona.

Felesleg az 1902 év végén 375.637.480
azaz háromszázhetvenöt millió hatszázharminczhétezer négyszáznyolczvan korona.

Uj üzlet az 1902. évben 1,406.249.720
azaz egymilliárd négyszázhatmillió kétszáznegyvenkilenczezer hétszázhusz korona.

Összbevétel az 1902. évben 345.035.060
azaz háromszáznegyvenöt millió harminczötezerhatvan korona.

Kötvénybirtokosoknak kifizettetett az 1902. évben 145.956.250
azaz egyszáznegyvenöt millió kilenczszázötvenhatezer kétszázötven kor.

Biztositási átlag 1902 év végén 6,462.232.975
azaz hat milliárd négyszázhatvankét millió kétszázharminczkétezer kilenczszázhetvenöt korona.

Kötvénybirtokosoknak az intézet fennállása óta kifizettetett 2,030.313.006
azaz két milliárd harminczmillió háromszáztizenháromezer öt korona.

Ajánlatokat ugy az élet-, mint a járadékbiztositás minden formájára a legolcsóbb dijtételek mellett elfogad a magyarországi igazgatóság.

Az „Equitable“ Egyesült-Államokbeli Életbiztositó-Társaság magyarországi igazgatósága:

BUDAPEST, VI., ANDRÁSSY-ÚT 8. SZÁM.

Budapest, 1903. Az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-társulat betüivel.

Gmehling Hermann

császári és királyi udvari szállító

bőr- és bőrbutor-gyára.

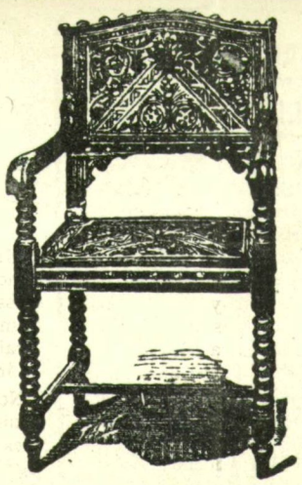

Bőrszékek, papirkosarak, támlányok, kályha-ellenzők, mappák. Régi nádszékek bőrrel bevonatnak.

BUDAPEST, VII., DAMJANICH-U. 6.

A SZÉPSÉG TITKA!

VIRULÓ ARCZSZINT,
ÜDE SZÉPSÉGET,
ÖRÖK IFJUSÁGOT,
BÁRSONYFINOM KEZEKET

biztositanak a felülmulhatatlan, hivatalosan megvizsgált tökéletesen ártalmatlan szépitő különlegességeknek elismert

párizsi, valódi, Dr. Lejosse-féle

RAVISSANTE CRÉME (porczellán tégely ára 2 kor.)
RAVISSANTE ARCZPOR (eredeti doboz ára 1 K 20 f.)
RAVISSANTE SZÉPITŐ (eredeti üveg ára 3 korona)
RAVISSANTE SZAPPAN (darabja 1 korona.)

Értéktelen utánzatoktól óvakodjunk.

Kérjük Török József és Török Sándor urak gyógyszertáraiban: Király-utcza 12. sz. és Andrássy-út 26. sz. mindég határozottan a párizsi, valódi Dr. LEJOSSE-féle, számtalanszor kitüntetett RAVISSANTE-különlegességeket. — Ezek az elegáns hölgyek, művésznők kedvenczei.

Vidéki megrendelések postafordultával expediáltatnak.

Karcsu

lesz és egészségét ezáltal csak megerősiti, ha PILULES APOLLO-t használ. Ennek hatása a növényből nyert »Vesiculosine«-ben rejlik. Ezek, az orvosok által jónak talált piluláik karcsuvá teszik a termetet és nem hatnak kedvezőtlenül az egészségre, mint sok más készitmény. Nem hajtanak, nem közvetetlenül hatnak a táplálkozásra és a zsiranyagsejtekre. A tulnagy elkövéredés gyógyitásán kivül e PILULES APOLLO-k szabályozzák a test funkcziót, megifjitják az arczvonásokat és a testnek visszaadják a rugékonyságot és az erőt.

Ez minden nő titka, ki karcsu és fiatal testalkatot akar. A PILULES APOLLO-k maguk mindkét nem számára, még a legkényesebb természetüeknek is, kellemesek és nem árthatnak az egészségre. A körülbelül két havi kezelést könnyen lehet követni és a tényleges eredmény állandóan megmarad. (Törvény védi.) Üvegje utasitással 6 korona 45 fillér, bérmentesen, utánvéttel 6 korona 75 fillér. J. Ratié gyógysz. 5. Pas. Werdeau, Páris IX. — Egyedüli raktár Magyarország és Ausztria részére: TÖRÖK J. gyógyszerésznél Budapest, Király-utcza 12.

Kérjenek dobozokat az „UNION DES FABRICANTS" pecsétjével.

ZONGORÁK ÉS PIÁNINÓK

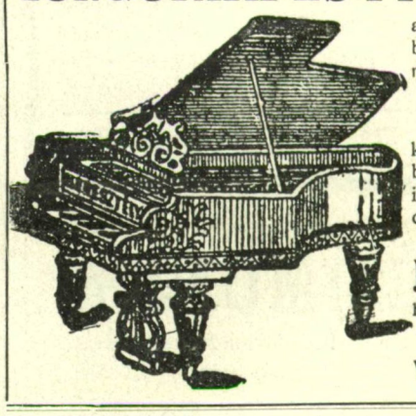

a világ első gyáraiból, valamint a párizsi világkiállitáson kitüntetett

saját készitmények

közöttük több jókarban lévő átjátszott is, ez időben legolcsóbban vásárolhatók és bérelhetők

KERESZTÉLY

hirnev. zongoratermében

BUDAPESTEN

Váczi-körut 21. Iparudvar

MERCUR

Bank és Váltóüzlet Részvény-Társaság

Takarék betétek: 4%

Értékpapirok vétele és eladása a napi árfolyam szerint.

Kölcsönök értékpapirokra a legelőnyösebb feltételek mellett.

BUDAPEST

IV., VÁCZI-UTCZA 37.
SAJÁT HÁZ.

KOLLARITS

FEHÉRNEMŰ

MENYASSZONYI KELENGYÉK

BUDAPEST, VÁCZI-UTCZA 32 SZ.

Meglepő! **„BAUMANN-féle IDEAL"** Teljesen ártalmatlan!

Pipere-Mosdópor a legkitünőbb a bőr ápolására,

pudert s arczfestéket feleslegessé teszi. A bőr puha, rózsás, bársonypuha és üde lesz, meggátolja időelőtti öreg kinézést, eltávolit arczráncokat, pörzsölyt, bőratkát, foltokat, vérpirosságot stb. Egy kitünő szer, télen **durva, vörös, felpattant bőr** ellen **„Baumann Ideál"-ját** a legfinomabb hölgyek és művésznők meglepő eredménynyel használják. **Egy próba elég, hogy annak kitünő hatásáról meggyőződhessen. Kérjen „Baumann Ideál"-t és Ön meg lesz lepve.** Kapható minden jobb patikában, drogueriában és parfümeriában. **Ára egy csomagnak 16 fillér.** 2 korona beküldése mellett 10 csomag bérmentve. Próbaküldemény 50 fillér levélbélyegben. Szétküldés az egyedüli feltalálónál és gyárosnál: **BAUMANN JENŐ,** Zimony. Budapesti főraktár: Irgang Kálmán, drogueria a sárkányhoz, IV., Egyetem-utcza 11., továbbá: Török-féle gyógyszertár, Király-utcza 12., Lux Mihály, Muzeum-körut 7., Dr. Egger patika, Váczi-körut 17., Molnár és Moser, koronaherczeg-utcza 9., Neruda Nándor, Kossuth Lajos-utcza 7., Detsinyi Frigyes, Marokkoi-utcza 2., »Ideal« illatszertár, VI., Teréz-körut 6., Detsinyi Károly, Fürdő-utcza 10., Hartl János, VIII., Üllői-ut 52/b., Baumholzer Ede, II., Corvin-tér 7., Petrovics Miklós, IV., Bécsi-utcza 12., Lányi és Drauth, IV., Korona-Herczeg-utcza 10., Krayer E. és Társa, V., Váczi-út 6., Lengyel „Medve" drog. VII., Baross-tér 22., Bayer Antal, VI., Andrássy-ut 84., Spitzer G. Kálmán, IX., Ferencz-körut 41., Waltersdorfer Pál, VII., Kerepesi-ut 8.

Részletfizetés.
Árjegyzék ingyen.

Van sok beszélőkészülék, de csak egy **Grammophon**

Képviselők kerestetnek.

A **Grammophon** énekel és beszél magyarul, németül, angolul, francziául, olaszul, oroszul, csehül stb.

Kellemes szórakoztatás a vidéken való tartózkodás alatt. — A lemezekben választani lehet. — Lemezcsere.

Grammophon WEISS H. és TÁRSA

Budapest, IV., Károly-körut 2/B. (Kossuth Lajos-utcza sarkán)

Eddig még nem létezett! Páratlan a maga nemében!

REKORD

műintézet vállalata,

mely hazai szegénysorsu akadémiai művészekből alakult és célja a nagyközönségnek alkalmat nyujtani igazán művészi munkák olcsó beszerzésére. Kérjük a n. é. közönség b. pártfogását, mert ezáltal alkalmat nyujt az elnyomott művészeknek pályájuk folytatására. Jó munkáért kezességet **vállalunk**, bármely rossz fénykép után is. Árak minden utánfizetés nélkül.

Életnagyságu krétarajzok vagy nagyitások papirkerettel együtt 3 kor.
Életnagyságu pasztell-festmény papirkerettel együtt ..... 6 „
Életnagyságu olajfestmény ..... 10 „

Vidéki megrendelések utánvéttel, minden kép után 1 korona csomagolási díj fizetendő.

Müterem: Budapest, Rottenbiller-utcza 46.

Mattoni-féle Erzsébet sósfürdő

BUDAPEST — (BUDÁN). (Villamosvasuti állomás.)

Meglepő gyógyhatással bir különösen ***női bajokban***, továbbá: **alhasi és általános vérbőségben, verőczéri pangások esetén, máj- és lépbajokban, aranyérben,** stb. — ***Idény április 15-től szeptember végéig.*** 65 fürdőszoba. Számos, kellően berendezett, kényelmes vendégszoba. Vendéglő mérsékelt áru ételek- és italokkal.

Rendelő orvos: **Dr. POLGÁR EMIL.**

Páratlan női

KÉZIMUNKA

képes árjegyzékemet, mely 270 oldalon 2600 eredeti rajzokat tartalmaz, kivánatra ingyen és bérmentve küldöm.

Munka nemesit — 8369 SZ. A — TÖRV. VÉDVE

Bérczi D. Sándor

kézimunka nagyiparos

Budapest, Király-utcza 4.

„KOH-I-NOOR“

elsőrendü, mosást és fényttartó **géphimzőselyem** Singer, Wheeler & Wilson stb. gépekhez egyedüli gyári raktára.

BROCK OSZKÁR

fényképészeti szaküzlet

Budapest, IV. ker., Egyetem-tér 5.

Gróf Andrássy-palota.

Ajánlja dús raktárát a szakfényképész és amateur urak becses figyelmébe. Elfogad javitásokat és minden szakmába vágó munkát.

Sötétkamara rendelkezésre áll.

Az amateur urak fölvételei kirakatomban 14 napig dijtalanul kiállittatnak.

MAGYAR KIRÁLYI ÁLLAMVASUTAK.

Az osztrák-magyar vasuti kötelék II. rész 3. füzetében, továbbá a »Rovatolási dijtételek« egyrészt Wien St. E. G. Wien Th. F. N. B. stb. másrészt magyar állomások között való forgalomra cimü dijszabási füzetben Bácsalmás állomásra foglalt összes dijtételek — dijszabási uton való rendezésig »Bácsalmási szőlők« rakodóhelylyel való forgalomban is alkalmaztatnak.

Osztrák — magyar — bajor vasuti kötelék.

(Dijtételek leszállitása.)

A fent megnevezett kötelékforgalomban gabona stb. szállitására 1902. évi november 1-től érvényes kivételes dijszabás I. szakaszában (13. és 14. oldalon) és III. szakaszában (244. oldalon) Alling és Bruckdorf bajor kir. államvasuti állomásokra kitüntetett részdijtételek f. évi május hó 15-től kezdődőleg 100 kgrmkint 6 pfenniggel mérsékeltetnek.

Vasuti árudijszabás egyrészt a magyar és osztrák vasutak, másrészt a németországi, luxemburgi, belga és németalföldi vasutak között.

(A dijszabás I. rész. *B)* szakaszához I. pótlék életbeléptetése.)

Vonatkozással a »Vasuti és közlekedési közlöny« f. évi 56. számában megjelent hirdetményünkre, közhirré tesszük, hogy a fentemlitett dijszabás I. rész *B)* szakaszához kiadandó I. pótlék csak f. évi junius hó 15-ével lép életbe.

Folyó évi junius hó 1-én a csoportositható szelvényes menetjegyek uj jegyzéke lép életbe, mellyel az 1902. évi junius hó 1-től érvényes hasonló jegyzék az ehez megjelent I. és II. pótlékkal együtt érvényen kivül helyeztetik.

Az uj jegyzék a magyar királyi államvasutak dijszabáselárusitó hivatalában (Budapest, Csengery-utca 33. sz. alatt), valamint a magyar királyi államvasutak központi és egyéb városi menetjegyirodáiban, térképpel együtt egy koronáért kapható.

Az igazgatóság.

A TAVASZI ÉS NYÁRI DIVAT LEGUJABB TERMÉKEI

ALAPITTATOTT 1860.

dús választékban és a legjutányosabb gyári árakban kaphatók

SZEKULESZ R. művirág- és dísztollgyárában

BUDAPESTEN, IV., KÁROLY-UTCZA 4–5.

Kalapvirágok, tolldiszek, kócsagtollak, virágkalapok, valódi strucz-, marabu- és utánzott tollboák. — Exotikus növények, mű- és impregnált pálmák s fák. — Alkalmi ajándékok finom dísztárgyakban. — Menyasszonyi koszoruk és diszek a legujabb divat szerint. Szinházi, alkalmi és sir-koszoruk szalag és nyomattal bármily kivitelben.

Sürgönyczim: SZEKULESZ, IV., KÁROLY-UTCZA.
Eladás nagyban és kicsinyben.

Ischias, köszvény, rheuma, csonttörések és ezek utóbajai ellen biztos gyógyulást, nyujtanak

HERKULES-FÜRDŐ

világhirü **kéndus és sós melegforrásai.** Felséges tartózkodás a délmagyarországi Kárpátok ozondus hegyi levegőjében. Legnagyobb kényelem. Mérsékelt árak. Igen érdekes fürdőközönség. — Kitünő vasuti összeköttetés.

Prospektust ingyen küld az igazgatóság.

HA ŐSZÜL A HAJA,

HASZNÁLJA A

Ára 2 korona **Stella-vizet** Ára 2 korona

mely nem fest, hanem a haj eredeti szinet adja vissza.

Kapható egyedül **Zoltán Béla** gyógyszertárában.

Ő csász. és kir. fensége József főherczeg udvari szállitója.

BUDAPEST, V., SZABADSÁG-TÉR,
SÉTATÉR-UTCZA SARKÁN.

KÁVÉ KIVITELI TÁRSASÁG ASZÓD.

Különleges üzlet kávé és háztartási czikkekben.

Ajánlja kitünő minőségü **kuba, gyöngy** és **aranyjáva** kávéit, kilónként 2 kor. 60 fill. előnyárban, 5 kilós vételnél bérmentve. — Levélczim: »Kávé Aszód.«

Több száz kiváló orvos ajánlja

KRISTÁLY ASVÁNYVIZ

LEGYEN MINDENNAPI ITALOD!

Vidékre pontosan szállit a Lukácsfürdő-kutvállalat igazgatósága.

Miként lehet szép idomokhoz jutni?

A szép mell egyike a női szépség legelőkelőbb kellékeinek s azzal a természet nem igen pazarkodik. — A hölgyek örömmel fognak tudomást venni arról, hogy létezik egy teljesen ártalmatlan szer, mely a természetet gyöngéd módon kényszeriti, hogy ebben a tekintetben ne fukarkodjék. Ezen, a párisi előkelő hölgyvilágban előnyösen ismert szer a Ratic-féle PILULES ORIENTALES alkalmazása, mely a legelőkelőbb párisi orvosoktól ajánlva s tényleg birják azon tulajdonságot, hogy a mellet fejlesztik, ruganyosságát elősegitik, a szöveteket erősbitik, a vállcsontok kiszögelését eltüntetik az által, hogy a mell idomainak általában teltséget kölcsönöznek. Hatása abban áll, hogy az ételek hizó alkatrészeit elősegitik s azok a mell környékén ülepednek le. Az egyszer elért eredmény minden külön kezelés nélkül megmarad.

A Ratic-féle PILULES ORIENTALES eltelő hatása folytán szép, üde arczbőrt és fiatal kinézést kölcsönöznek és az egész testet fiatalitják. — Minden természethez alkalmazkodnak, a fiatal, fejlődő leány épugy használhatja, mint a kifejlett asszony és semmi körülmény között nem ártalmas.

Törvényileg védett védjegy. A körülbelül 2 hónapig tartó gyógymódhoz könnyen lehet alkalmazkodni a nélkül, hogy a megszokott életmódot a legcsekélyebben meg kellene változtatni. Ára egy doboznak, használati utasitással, 6 kor. 45 fill. (Szétküldés bérmentve, titoktartás mellett.) Utánvétellel 6 kor. 75 fillér.

Ne fogadjunk el oly dobozt, a melyen nincsen az UNIO-védjegy s a mely a czimkén következő feliratot nem tartalmaz: J. Partié Pharmacien, 5., Passage Verdeau, Paris. Főraktár Magyarország és Ausztria részére: **TÖRÖK J. gyógysz., Budapest, Király-utcza 12.**

+ Soványság +

Szép telt testidomok a mi keleti erőporunktól, 1900. évi párisi és 1901. évi hamburgi aranyéremmel kitüntetve 6—8 hét alatt már 30 fontnyi gyarapodásért kezesség. Orvosi rendelés szerint. **Szigoruan becsületes. Nem szédelgés.** Számos köszönőlevél. Ára kartononkint 2 kor. 50 fillér. Postautalvány vagy utánvéttel. Használati utasitással. **Hygien. Institut**

D. Franz Steiner & Co.,

Berlin 50. Königgrätzerstrasse 78.
Főraktár Magyarország részére:
Török József, gyógysz. Király-u. 12.